

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИ СУПРОВІД ОРГАНІЗАЦІЇ
САМОСТІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ СПЕЦІАЛЬНИХ
ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти “магістр”

Виконав: студентка 291М групи
Спеціальності 016 Спеціальна освіта
Освітньо-професійної (наукової) програми
«Спеціальна освіта»
Качан Юлія Вікторівна

Керівник к.п.н., викладач
Образцова О.М.
Рецензент директор спеціальної
загальноосвітньої школи № 1 Херсонської
міської ради
Петлюк С.С.

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ В ЗАГАЛЬНІЙ ТА КОРЕКЦІЙНІЙ ПЕДАГОГІЦІ.....	8
1.1. Особливості психолого-педагогічного супроводу організації самостійної підготовки в загальній дидактиці.....	8
1.2. Особливості психолого-педагогічного супроводу організації самостійної підготовки в спеціальній дидактиці.....	13
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СФОРМОВАНOSTІ НАВИЧОК САМОСТІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ.....	23
2.1. Характеристика вибірки та методів дослідження.....	23
2.2. Результати експериментального вивчення стану сформованості навичок самостійної підготовки в учнів з порушенням розумового розвитку.....	25
2.3. Аналіз результатів формуючого експерименту.....	33
РОЗДІЛ 3. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЕФЕКТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ.....	38
3.1. Напрямки та основні завдання корекційної роботи з розвитку навичок самостійної підготовки учнів спеціальної школи.....	38
3.2. Зміст психолого-педагогічної роботи з формування навичок самостійної підготовки учнів спеціальної школи.....	41
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56
ДОДАТКИ.....	62
Додаток А. Вимоги до педагогічного керівництва самопідготовкою.....	62
Додаток Б. Пам'ятка для самопідготовки учнів.....	64

Додаток В.Структура самопідготовки у п'ятому класі допоміжної школи.....	66
--	----

ВСТУП

Актуальність проблеми. Самопідготовка є важливим режимним моментом навчально-виховної роботи в спеціальній школі для дітей з вадами інтелекту. Це не тільки форма повторення та закріплення вивченого матеріалу. Самостійна робота є способом організованої праці, раціонального використання часу та здобуття знань з використанням їх на практиці. Успішне виконання домашніх завдань учнями залежить від здатності сприймати матеріал на уроці, в умінні подати матеріал вчителем та в умінні організувати самостійну навчально-пізнавальну діяльність учнів.

В.М. Синьов у своїх роботах наголошував, що цілісний системний підхід до здійснення розумового виховання учнів спеціальної школи передбачає розв'язання багатьох взаємопов'язаних завдань, серед яких має місце формування у школярів певних особистісних якостей, що оптимізують їхню розумову діяльність. Певна роль у цьому відводиться і розвитку самостійності школярів.

Прямим продовженням навчальної діяльності учнів на уроках, є самопідготовка – час, відведений на виконання домашніх завдань. Підготовка домашніх завдань, важлива складова частина навчання, визначається в педагогіці як самостійна навчальна діяльність учнів за завданням вчителя. Організація та проведення самопідготовки – важливий елемент педагогічного процесу, спрямований на розвиток самостійної діяльності учнів. На самопідготовці органічно поєднуються освітні та виховні цілі та задачі. В ній міститься значний виховний потенціал: розвиток навичок у учнів самостійної праці, вміння самому здобувати нові знання, працювати з підручником, довідковою та іншою літературою.

Розвиток самостійності під час вивчення різних предметів відображений у роботах А.А. Хилько, О.М. Ляшенко, В.О. Постовської, М.І.Кузьмицької, В.С. Лікого, Г.М. Мерсіянової, В.М. Синьова, С.П.

Миронової та ін. В них указано на недостатність розвитку самостійності і труднощі формування у дітей з розумовою відсталістю умінь виконання самостійної роботи. В той же час доведено, що самостійне опрацювання матеріалу школярами з порушеннями, впливає на якість підготовки цих дітей, виправлення недоліків пізнавальних процесів, сприяє кращому включенню їх у суспільно-корисну трудову діяльність.

Соціально-економічні зміни, які відбуваються останнім часом в Україні, свідчать про необхідність підвищення рівня самостійності учнів у придбанні знань, умінні орієнтуватися в обширному потоці сучасної інформації. Ця проблема особливо значима для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, що навчаються у спеціальній школі. Багато учнів, особливо молодших класів, не здатні самостійно організувати свою навчально-пізнавальну діяльність при виконанні навчальних завдань, зокрема при підготовці уроків. Важливість вирішення проблеми психолого-педагогічного супроводу ефективної організації самостійної підготовки учнів спеціальної школи для теорії і практики спеціального навчання зумовили актуальність теми випускної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Випускна робота виконана в рамках науково-дослідної теми кафедри спеціальної освіти «Зміст і технології навчання в системі спеціальної освіти та інклюзивному освітньому середовищі» (державний реєстраційний номер 0119U101727).

Мета дослідження – формування особистості учня з порушеннями інтелекту шляхом вивчення особливостей психолого-педагогічного супроводу організації самостійної підготовки учнів спеціальної школи.

Відповідно до мети дослідження були виділені наступні **завдання**:

1. Вивчити та проаналізувати проблему дослідження у загальній та корекційній педагогіці;
2. Дослідити особливості психолого-педагогічного супроводу організації самостійної підготовки учнів спеціальної школи;

3. Провести експериментальне дослідження, спрямоване на вивчення особливостей сформованості навичок самостійного виконання домашніх завдань в учнів з порушенням розумового розвитку;

4. Розкрити особливості психолого-педагогічного супроводу ефективної організації самостійної підготовки учнів спеціальної школи.

Об'єкт дослідження – процес організації самостійної підготовки учнів у спеціальної школі.

Предмет дослідження – психолого-педагогічний супровід ефективної організації самостійної підготовки учнів спеціальної школи.

Для вирішення поставлених завдань було використано наступні **методи дослідження**: теоретичний аналіз наукових літературних джерел, спостереження, бесіда, констатуючий, формуючий і контрольний етапи експерименту, аналіз отриманих даних.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що отримані дані збагачують наявні уявлення про особливості психолого-педагогічного супроводу ефективної організації самостійної підготовки учнів спеціальної школи і дозволяють обґрунтувати напрямки корекційно-розвивальної роботи з її удосконалення.

Практичне значення одержаних результатів. Дослідження психолого-педагогічного супроводу ефективної організації самостійної підготовки учнів спеціальної школи дозволило розробити рекомендації, на основі яких може бути спланована корекційно-розвивальна робота, спрямована на вдосконалення самостійної підготовки учнів у навчально-виховному процесі шкіл для дітей з порушенням інтелекту і безпосередньо на базі практики. Запропонований підхід до вивчення стану сформованості навичок самостійної підготовки учнів, їх корекції може бути використаний в навчально-виховному процесі закладів для дітей з порушеннями інтелекту.

Публікації. За результатами випускної роботи опубліковано статтю: «Психолого-педагогічний супровід ефективної організації самостійної підготовки учнів спеціальної школи» (Магістерські студії).

Структура випускної роботи. Робота викладена на 63 сторінках друкованого тексту і складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (68 найменувань), 5 таблиць, 8 рисунків із додатків.

РОЗДІЛ 1

ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ В ЗАГАЛЬНІЙ ТА КОРЕКЦІЙНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

1.1. Особливості психолого-педагогічного супроводу організації самостійної підготовки в загальній дидактиці

Поняття та складові самостійної роботи автори вбачають у наступному: Б.П. Єсипов вважає, що: «Самостійна робота учнів, що відбувається в процесі навчання, – це така робота, яка виконується без посередньої участі вчителя, але за його завданням в спеціально відведений для цього час, при цьому учні свідомо прагнуть досягти поставленої в завданні мети, докладаючи свої зусилля і виражаючи в тій або іншій формі результат розумових або фізичних (або тих і інших разом) дій» [13, с. 112]. Тобто, для плідної організації самостійного навчання необхідним є високий рівень активності дитини.

В той же час М.Г. Дайрі [50, с. 56] виділяє певні складові самостійної діяльності. По-перше це має бути відсутність прямої допомоги з боку дорослих; дитина має опиратися на отримані нею знання, вміння, включати життєвий досвід, своє бачення світу і проявляти ініціативу. Важливою складовою є зміст роботи, який містить освітні, виховні елементи, елементи логічного мислення і тим самим стимулює розвиток дитини.

Згідно даним наукової літератури самостійність включає в себе відношення вчителя до самостійної роботи учня, вміння учнів щодо планування своєї смостійності; уміння виділяти головне у навчальній діяльності; давати оцінку навчальному матеріалу; наявності інтересу до навчання та об'єктивна оцінка своєї роботи [7, 17, 49, 53, 60].

Уміння нормувати свій вільний час та час самостійних занять запобігає перевантаженню учня, сприяє його мотивації до навчання,

стимулює пізнавальну активність. Дитина, яка звикла працювати самостійно, шукає відповіді на поставлені питання не чекаючи підказки та допомоги дорослих. Вона сама змінює своє мислення та своє життя.

Самостійна робота є не лише одним з видів роботи учнів над здобуттям знань, але й способом виховання особистості [17, с. 61].

Самостійність у здобутті знань передбачає оволодіння складними вміннями і навичками бачити сенс та мету роботи, організацію власної самоосвіти, вміння по-новому підходити до питань, що вирішуються, пізнавальну і розумову активність і самостійність, здатність до творчості. Тобто, при самостійній діяльності учень сам визначає мету діяльності, предмет діяльності і засоби діяльності.

На сучасному етапі розвитку школи стоїть питання про побудову системи самостійної роботи на основі синтезу новітніх педагогічних технологій і найефективніших методів з арсеналу загальної педагогіки. Тому перед освітою постає проблема впровадження якісно нових видів, форм і методів організації самостійної роботи, орієнтованих на творчу діяльність учнів.

Принципи побудови дидактичної системи організації самостійної роботи учнів такі:

- системність та послідовність (система організації самостійної роботи учнів має відповідати таким вимогам, як поступове ускладнення роботи, логічний зв'язок між усіма елементами, причинно-наслідкові зв'язки, відносна логічна завершеність кожного елемента системи, поетапність подання матеріалу, формування навичок та ін.);

- посиленість (необхідність подання на кожному етапі організації самостійної роботи завдань, які б відповідали рівню знань і вмінь учнів та урахували їхній рівень розвитку навичок самостійної роботи на певному етапі навчання);

- індивідуалізація та диференціація (необхідність поділу учнів на групи за якісними показниками їхньої самостійності на кожному етапі

навчання, потреба урахування особливостей організації самостійної роботи сильних і слабких учнів, їхніх особистих інтересів);

- успішність та позитивність (ці принципи нерозривно пов'язані з принципом посильності. Необхідно пропонувати завдання, які передбачають самостійність роботи учнів, при цьому рівень складності завдання повинен відповідати рівню розвитку навичок самостійної роботи учнів та рівню їхніх знань);

- активність та інтерактивність (під активною позицією учня ми розуміємо його свідоме ставлення до виконання заданої вчителем самостійної роботи. Інтерактивність у цьому контексті розглядається як здатність до колективної праці, створення тимчасових колективів з більш-менш точно розподіленими ролями задля виконання того чи іншого завдання);

- Оптимальність – це використання таких видів, форм і методів самостійної роботи учнів, які сприяють швидкому зростанню якісних показників розвитку самостійності учнів за якомога коротший проміжок часу [17, с. 60].

Самостійна діяльність є поліфункціональним явищем. Вона має не тільки навчальне, але й суспільне значення. Узагальнена класифікація самостійної роботи учнів наведена у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Класифікація самостійної роботи учнів

Ознаки класифікації самостійних робіт	Форми та мета самостійних робіт
1. За дидактичною метою	<ol style="list-style-type: none"> 1. Для повторення опорних знань та підготовки до сприймання нового матеріалу. 2. Для вивчення нового матеріалу. 3. Для систематизації знань. 4. Для закріплення знань та вмінь шляхом виконання тренувальних вправ. 5. Для закріплення знань шляхом застосування їх у новій ситуації. 6. Перевірочні, контрольні.
2. За характером	<ol style="list-style-type: none"> 1. Копіювального характеру, виконані за зразком. 2. Частково-пошукового характеру.

пізнавальної діяльності	3. Дослідницького характеру.
3. За формами організації навчальної діяльності учнів	1. Фронтальні. 2. Групові (за диференційованими завданнями). 3. Парні (за варіантами, диференційовані). 4. Індивідуально-диференційовані.
4. За джерелом знань	1. З підручником, довідником чи ін. друкованими посібниками. 2. Зі складання плану, конспекту лекцій, на основі прочитаного чи прослуханого. 3. Зі складанням схем, плану після чи під час роботи з екранними посібниками. 4. З роздатковим матеріалом. 5. З підготовки рефератів, доповідей, повідомлень, проектів. 6. Складання тестів, кросвордів. 7. Підготовка до уроку-семінару, конференції. 8. Робота за пам'ятками з організації самоосвітньої компетентності учнів.

Як правило, методисти вважають за самостійність ступінь її, або дидактичне призначення самостійної роботи [36, с. 52].

Вибір методу самостійної роботи залежить від таких факторів:

1. Від загальної мети і змісту освіти.
2. Від дидактичної мети уроку.
3. Від змісту навчального матеріалу, який повинен бути предметом вивчення на даному уроці.
4. Від вікових особливостей учнів, рівня їх знань і навичок. Від підготовки вчителя, оскільки його майстерність також впливає на вибір методу навчання.

За К.Д. Ушинським [63, с. 31] основною вимогою керівництва самостійною роботою є необхідність пояснення вчителем кожного завдання, причому роз'яснення має бути детальне, просте для розуміння матеріалу, що повинно викликати мотивацію до пізнання.

Найважливішим в організації самостійної роботи, на думку К.Д. Ушинського, «має бути чітка система», спрямована на виховання та стимулювання активності щодо здобування нових знань. Саме таку систему можна побачити у його підручниках та методичних посібниках.

Сучасні вимоги до керівництва самопідготовкою учнів наведено у Додатку А.

Форми керівництва повинні сприяти розвитку самостійності, допитливості учнів, заохочувати їх до вирішення більш складних завдань та таким чином піднімати учня в його очах.

Вважають, що допомога під час керування діяльністю учнів повинна здійснюватися за допомогою наступних засобів [50, с. 59]:

- а) необхідно надавати рекомендації та поради, які дозволяють дитині виділити головне у завданні;
- б) запитання повинні залишати за учнем право самостійно досягати мети;
- в) стимулювати дії школяра за допомогою словесної інструкції, заохочення, позитивної оцінки його роботи.

Діяльність вчителя, спрямована на проведення самостійних робіт не завжди досягає успіху. В залежності від ситуації, можливостей учнів, їх мотивації, буває доцільнішим викладення матеріалу вчителем та після цього проведена бесіда.

Як правило, для кращого засвоєння матеріалу, вчитель на початку уроку проводить його повторення, яке можна перетворити на самостійну роботу учнів. А можливий варіант подачі нового матеріалу з позицій самостійного опрацювання, що також має місце за наявності хорошого дидактичного матеріалу з завданнями. В той же час необхідно враховувати подачу матеріалу з різних сторін, щоб поданий матеріал був доступний і правильно опрацьований [45, 57]. Для цього потрібно надати певні опорні елементи нового матеріалу, але впевнитися при цьому, що попередній матеріал повністю засвоєний учнями [36, с. 53].

Існують загальні умови успішної організації самостійної роботи [62, с. 65], які включають хорошу готовність учителя до проведення занять, проведення діагностичних робіт з метою визначення реальних навчальних можливостей учнів для подальшої організації робіт; робота з усім класом, а не окремими учнями; неупереджене оцінювання учнів;

надання завдань з урахуванням психофізичних можливостей учнів; урахування предмету та завдань.

Тобто, самостійна робота у навчальній діяльності та отриманні нових знань полягає в оволодінні вміннями, навичками, можливостями організації самостійної діяльності, яка дозволить підвищити пізнавальні можливості, інтелектуальну активність, спонукатиме до творчого підходу у навчанні.

1.2. Особливості психолого-педагогічного супроводу організації самостійної підготовки в спеціальній дидактиці

Формування навичок самостійної навчальної роботи є важливим освітнім завданням, особливо коли це стосується дітей з порушеннями розумового розвитку.

Самостійність в дітей з порушенням інтелекту розглядалися під час вивчення наступних предметів: математики (А.А. Хилько, О.М. Ляшенко[66, 31]), природознавства (В.О. Постовська, М.І. Кузьмицька [51, 25]), географії (В.С. Лікий [28, с. 14]), рідній мові (Г.М. Мерсіянова, І.М. Сидоренко [37, 56]), праці (В.Ф.Мачихіна, І.Г.Єременко, В.Ю. Карвялис, Г.М. Мерсіянова, В.М. Синьов, С.П. Миронова та ін. [23, 11, 18,37, 59, 39]). В них вказано на недостатність розвитку самостійності і труднощі формування у дітей з порушенням розумового розвитку умінь самостійної роботи. Для подолання цих недоліків потрібно визначити особливості ефективної організації самостійної підготовки учнів спеціальної школи, що підтверджує актуальність обраної теми.

У дослідженні О.М. Ляшенка [31, с. 7] щодо самостійної роботи розглядалися питання розвитку навичок під час підготовки домашніх завдань. З'ясовано, що учні спеціальної школи зазнають значних труднощів під час виконання домашніх завдань самостійно, що пов'язано з слабкістю регулятивних процесів та фізіологічним недорозвиненням структур головного мозку.

Численні дослідження переконують, що школярі з порушеним інтелектом важко опановують навчальний матеріал, особливо коли працюють самостійно. Ще Л. Виготський звернув увагу на те, що організовуючи навчальну діяльність учнів, необхідно максимально враховувати їхні потенційні можливості. Теоретичні положення вченого знайшли подальший розвиток в експериментальних роботах під керівництвом Л. Занкова. Основна їх ідея – формування у школярів практичних дій, найбільш недосконалих у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку через властиві їм тугорухомість, інертність психічних процесів.

В. Петрова, дослідивши взаємообумовленість мовленнєвої і практичної діяльності дітей цієї категорії, підтвердила, що ефективна основа розвитку мовлення та мислення – це залучення їх до самостійної практичної діяльності. Однак не в усіх школярів з порушеним інтелектом розвинута самостійність. Це зумовлено своєрідністю розвитку їхньої діяльності в цілому [19, с. 45].

Процес опанування учнями прийомами самостійної навчальної діяльності має свої особливості. Він передбачає використання уже наявного, хоча й недосконалого досвіду самостійного виконання завдань, якого діти набули в дошкільному віці. Але такий досвід дуже бідний, а в багатьох узагалі відсутній. Тому для більшості школярів самостійна робота є новим видом діяльності, що вимагає володіння невідомими їм досі знаннями та навчальними вміннями. Все це поглиблює властива дітям з порушеним інтелектом тугорухомість нервових процесів, утруднюючи створення нових рухомих зв'язків. Інертність нервових процесів уповільнює перенесення засвоєних прийомів навчальної діяльності на самостійне виконання завдання. Недостатня сформованість операцій аналізу та синтезу посилює негативний процес. Ці особливості ускладнюють опанування прийомів самостійної навчальної діяльності й зумовлюють необхідність розробки

специфічних підходів до формування узагальнених прийомів керування своєю навчальною діяльністю.

Важлива умова, що сприяє процесові опанування прийомів самостійної роботи з навчальним матеріалом, це дотримання роздільного поетапного засвоєння навчального матеріалу. Практично ця вимога враховується таким чином: самостійні дії, які мають засвоїти учні, розділяються на конкретні елементи, встановлюється їх послідовність і взаємозалежність. Відповідно розробляється й система практичних вправ, яка полягає передусім у багаторазовості повторень, необхідних для опанування кожного елемента окремо та їх комплексів уцілому. Такий підхід відповідає загальній практичній спрямованості самостійно виконувати будь-яке завдання. Успіх самопідготовки визначається раціональною організацією роботи: швидким і повним включенням дітей в роботу, послідовністю завдань, раціональним використанням часу, різними методичними прийомами організації самостійної роботи [34, 66].

Загальна схема організації самопідготовки наведена на рис. 1.1.

Самопідготовка складається з трьох частин.

1. Підготовча робота.
2. Організація самостійної роботи.
3. Підведення підсумків.

В учнів з порушеннями інтелектуального розвитку характерне невміння здійснювати самостійну організацію домашніх завдань. Діти не готові до самостійної роботи і потребують додаткових втручань. Для підготовки завдань, які потребують актуалізація необхідних знань, відповіді на контрольні запитання тощо, вони не здатні знайти відповіді [59, с. 163].

Навчання дітей будується згідно із загальнодидактичними вимогами щодо послідовності, наступності при переході від простого до складного, урахування специфіки інтелектуального розвитку школярів та психофізіологічних можливостей кожного учня [11, с. 5].

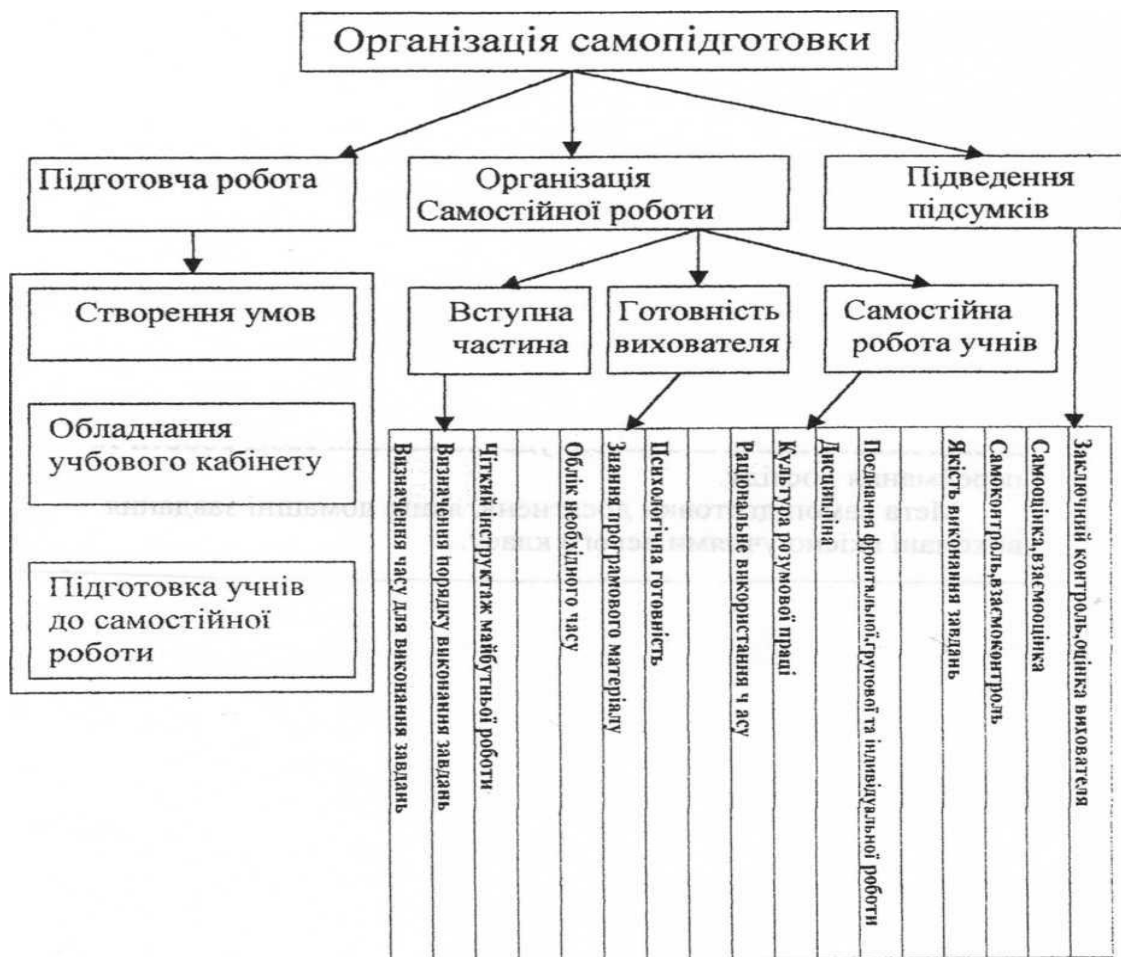

Рис. 1.1.Схема організації самостійної підготовки.

Для вироблення умінь відокремлюються конкретні компоненти кожного етапу самостійної діяльності, які потрібно сформувати в дітей. Так, підготовча робота передбачає організацію робочого місця, відбір необхідних для роботи посібників, інструментів, усвідомлення кінцевого результату діяльності, мети й способів її досягнення, вміння аналізувати зразок виконуваного завдання чи виробу, розуміння способу або послідовності виконання завдання. Під час виконання завдання учні вчаться регулювати власні дії, користуватися елементарним планом або інструкцією, поетапно оцінювати власну діяльність, виправляти помилки, адекватно оцінювати свою роботу. Етап підведення підсумків передбачає оцінку роботи вчителем, самооцінку, взаємооцінку учнями, самоконтроль, при можливості – звіт про виконану роботу [25, с. 86].

Підготовчий етап передбачає практичні вправи щодо відбору необхідних для виконання завдання інструментів, шкільного приладдя, інших матеріалів, а також правильна підготовка робочого місця. Ці дії учні виконують за наслідуванням, потім – за зразком і словесною інструкцією і нарешті – лише за словесною інструкцією. Спочатку інструкція подається в розгорнутому вигляді, а згодом – коротко, цілісно. У ній тільки повідомляється до якого завдання дітям потрібно підготуватися, але кожна дія, послідовність виконання уже не коментуються.

Після поетапного засвоєння учнями складових самостійної діяльності, необхідних для підготовки до виконання майбутнього завдання, використовується серія вправ, спрямованих на вироблення автоматизму. Учитель має змогу перевірити, чи усвідомили школярі цей етап самостійної діяльності.

Формуючи уміння орієнтуватися в майбутній діяльності, слід звернути увагу на розвиток здатності уявляти наслідки своєї праці [39, с. 132]. Вчитель використовує прийом співставлення результату самостійної роботи (виробу, виконаного завдання) із раніше виконаними на уроках завданнями. Учитель демонструє кінцевий результат роботи і порівнює зі знайомими учням предметами або зразками. Співставляючи таким чином зразок майбутньої діяльності, діти сприймають та відтворюють його складові частини в певній послідовності, що сприяє усвідомленню необхідності порівнювати предмети зі зразками.

Самостійне виконання завдання залежить від того, наскільки правильно й точно можуть школярі аналізувати зразок виконання завдання чи виріб, який їм потрібно виготовити. Навчання аналізу зразка відбувається за допомогою спеціальних вправ, які поділяють на декілька груп [22, с. 62].

Перша група вправ спрямована на навчання учнів поелементного, роздільного аналізу. Це дає змогу детальніше проаналізувати зразок майбутньої діяльності, сконцентрувати увагу на послідовності

виконання завдання. Детальний, роздільний аналіз допомагає сприйняти всі частини зразка в їх послідовному зв'язку.

Виконуючи другу групу вправ, учні вчаться робити згорнутий, цілісний аналіз зразка, користуючись відповідями на запитання.

Третя група вправ – діти самостійно аналізують зразки виконання письмових завдань чи виготовлення виробів, а вчитель допомагає учням слабшої групи дотримуватися послідовного аналізу.

Опанування орієнтувальної основи діяльності передбачає навчання школярів розуміння способів і послідовності виконання завдання. Ця робота також проводиться з використанням декількох видів вправ.

Перший вид вправ – ознайомлення учнів з необхідністю дотримуватися послідовності плану під час виконання будь-якого завдання. Спочатку школярі виконують дії за наслідуванням і під коментування учителя. Наочним зразком є дії педагога, які підкріплюються діяльністю учнів. Виконуючи дії у суворій послідовності, діти переконуються, що недотримання послідовності плану виконання завдання призводить до помилок.

Другий вид вправ використовується для усвідомлення способів та послідовності виконання завдання і полягає в тому, що учнів навчають дотримуватися плану виконання завдання. Зовнішніми опорами є поопераційні карти, схеми, інструкції. Завдання учителя – навчити учнів використовувати під час планування роботи зовнішні опори; вони повинні зрозуміти, що інструкція у вигляді схеми завдання, поопераційна план-карта – це також план, але поданий в іншому вигляді. Користуючись ними, можна виконати завдання без допомоги вчителя.

Третій вид вправ: учитель не допомагає безпосередньо учням, а лише керує їхньою роботою і контролює її.

Четвертий вид вправ: учням пропонують певне завдання чи поопераційну карту-план, користуючись якими вони мають самостійно

виготовити виріб чи виконати завдання. Учитель тільки контролює їхні дії [27, с. 87].

При безпосередньому проведенні самостійної роботи, з метою виховання впевненості у своїх силах дітям з порушеним інтелектом пропонують більш легкі завдання. Згодом завдання набувають іншого характеру, враховуючи розвиток пізнавальної діяльності. Це завдання репродуктивного характеру, а саме: відтворювальні, тренувальні й оглядові самостійні роботи [59, с. 160]. Вони допомагають закріпити вивчений матеріал, дозволяють знайомі прийоми використовувати у нових ситуаціях, а оглядові самостійні завдання сприяють упорядкуванню вивченого матеріалу.

З метою розвитку логічного мислення в учнів з порушенням розумового розвитку застосовують завдання пізнавально-пошукового, творчого і пізнавально-практичного типу. Такі завдання сприяють в дітей з порушеним інтелектом розвитку операцій синтезу, аналізу, порівняння, співставлення, знаходження логічних зв'язків та уміння зробити висновки [59, с. 161].

Формуючи вміння самостійно виконувати завдання, слід пам'ятати, що учні мають не лише зрозуміти і засвоїти послідовність виконуваних дій, але й навчитися правильно їх виконувати. Вироблення цієї навички проходить у кілька етапів. Спочатку вчитель формує уміння співвідносити свої дії з планом та інструкцією. Це досягається за допомогою кількох видів спеціальних вправ. Перший спрямований на те, що діти, виконуючи завдання, наслідують дії вчителя, використовують план та інструкцію, звітуючи про кожну дію; другий підводить учнів до розуміння ролі плану та інструкції у виконанні завдання (такі вправи потребують виконання завдання за допомогою плану та інструкції; пряма допомога вчителя виключається); третій потребує самостійного виконання завдання (допомога надається у вигляді плану та інструкції). Перед початком роботи потрібно перевірити знання школярів щодо сформованості вміння користуватися

планом виконання завдання. Ці вправи сприяють розвиткові уміння поетапно контролювати, регулювати й оцінювати свою діяльність [35, с. 74].

Успіх самостійної роботи залежить також від сформованості у школярів уміння бачити і вчасно виправляти допущені помилки й недоліки. У дітей з порушенням розумового розвитку такі вміння спонтанно не виробляються. Формуються вони у певній послідовності. Спочатку учні навчаються виправляти помилки, наслідуючи дії вчителя; потім – за допомогою зразка та інших зовнішніх регуляторів і нарешті – працювати самостійно, без допомоги вчителя, використовуючи зразок і план.

Етап підведення підсумків має враховувати, що для дітей з порушеним інтелектом характерні некритичність мислення, завищена самооцінка, що негативно впливає на якість виконуваного ними завдання. Тож важливою умовою, що сприяє поліпшенню самостійної навчальної діяльності школярів, є уміння адекватно оцінювати кінцевий результат своєї роботи. Виробляється воно в певній послідовності [21, с. 78]:

1. Учитель сам оцінює виконану учнями роботу. Для цього він використовує зразок виконання завдання або готовий виріб. Учні спостерігають, слухають і теж беруть участь в оцінюванні робіт товаришів.

2. Школярі самі, використовуючи зразок і план виготовлення виробу або виконання завдання, оцінюють роботу. Учитель контролює хід діяльності сильніших учнів, а слабшим допомагає запитаннями, які сприяють формуванню уміння оцінювати. Усний звіт про оцінку власної роботи та критерії оцінки свідчать про свідоме вироблення такого вміння.

3. Учитель використовує різноманітні наочні засоби. Учні тільки прослуховують інструкцію, що потрібно зробити, а потім самостійно виконують завдання. Наприкінці уроку діти оцінюють його, попередньо

пригадавши, як робили це під час інших вправ. Оцінку обов'язково коментують. Це дає вчителю змогу перевірити рівень засвоєння вміння. Такий вид вправ сприяє закріпленню уміння самостійно оцінювати результат своєї діяльності, виключає можливі помилки під час виконання завдання.

4. Вправи для вироблення автоматизму у вмінні оцінювати свою роботу. Для цього проводиться гра «Хто уважний», яка потребує самостійного розв'язання питання про вибір потрібних засобів для порівняння власної виконаної роботи зі зразком завдання чи готовим виробом. Збіг оцінок учня і вчителя свідчить про сформованість цього вміння.

Таким чином, в учнів спеціальної школи поступово формується структура самостійної навчальної діяльності. Засвоєні вміння вони можуть використовувати на будь-якому уроці. У навчальному процесі це дає змогу вчителю спиратися на засвоєні учнями уміння самостійної роботи, які є однією з основних умов успішного навчання дітей з порушеннями інтелекту.

Для чіткого виконання домашніх завдань необхідно проводити інструктування дітей на уроці [59, с. 162], яке полягає у розборі на частини виконання початого у класі завдання з наступним його закінченням під час самостійної роботи вдома, чіткого роз'яснення прийомів виконання завдання і заохочення щодо отримання позитивного результату. Для такої інструкції під час уроку виділяється частина часу

Загальні і часткові правила виконання домашніх завдань відповідним чином оформляються і вивішуються у приміщенні, де буде проводитися самопідготовка, у вигляді "пам'яток для самопідготовки" [59, с. 164].

Пам'ятка – це письмова інструкція щодо виконання домашніх завдань, розроблена з урахуванням віку і потенційних можливостей дітей, навчального предмета і завдання. Найкраще, коли вона і розміщена у навчальному приміщенні, і виготовлена у формі

індивідуальних карток (блокнота) для кожного учня. Приклади оформлення окремих пам'яток наведено у Додатку Б.

Для більшості учнів з порушенням інтелектуального розвитку самостійна робота викликає багато труднощів, що викликані такими причинами: тугорухомість нервових процесів, інертність нервових процесів, недостатня сформованість операцій аналізу й синтезу, звужені пізнавальні можливості, непевненість у своїх силах. Ці особливості ускладнюють опанування ними основних прийомів самостійної навчальної діяльності й зумовлюють необхідність розробки специфічних підходів до організації самопідготовки учнів допоміжної школи. Отже можна сказати, що успішність проведення самопідготовки дітей з вадами інтелекту залежить від її правильної організації педагогом, наявності потрібних навичок самопідготовки в учнів.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СФОРМОВАНОСТІ НАВИЧОК САМОСТІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ

2.1. Характеристика вибірки та методів дослідження

Експериментальне дослідження здійснювалось на базі п'ятого класу Херсонської спеціальної загальноосвітньої школи № 1 ступенів Херсонської міської ради у 2020-2021 навчальному році.

У дослідженні брали участь 10 дітей з вадами інтелекту 2010 року народження і 10 школярів з нормальним розвитком. Характеристику контингенту подано в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Характеристика експериментальної групи

№	Імя	Діагноз
1.	Віктор Б.	F - 70
2.	Юрій Б.	F – 70, ЗНМ-Шр.
3.	Володимир Г.	F - 70
4.	Владислав Г.	F – 70
5.	Богдан І.	F - 70
6.	Дмитро К.	F – 70,
7.	Наталія К.	F - 70
8.	Іван М.	F - 70
9.	Віктор П.	F – 71, ЗНМ-Шр.
10.	Ткачук Р.	F - 70

З метою вивчення особливостей сформованості навичок самостійного виконання домашніх завдань дітей експериментальної групи були використані наступні методи:

1. Аналіз медичної і педагогічної документації (картки розвитку дитини, історії хвороб, психолого-педагогічні характеристики дітей).

2. Спостереження за самостійним виконанням домашніх завдань.

Спостереження проводилось під час самостійного виконання учнями домашніх завдань для визначення рівня сформованості умінь

учнів самостійно виконувати навчальну діяльність. Процес виконання домашніх завдань оцінювався за такими показниками рівня сформованості передумов до самостійної навчальної діяльності дітей з порушеним інтелектом:

- уміння самостійно підготуватися до виконання завдання;
- уміння самостійно проаналізувати інструкцію до завдання і осмислити її;
- уміння спланувати виконання роботи;
- уміння здійснювати самоконтроль у процесі виконання завдання;
- уміння звітуватися про виконану роботу.

Сформованість умінь та навичок щодо самостійної домашньої роботи розглядалася з позицій виділення О.М.Ляшенком чотирьох груп учнів [31,с.12]. Перша група учнів володіла достатньо високим рівнем самостійності та здатності до організації виконання домашніх завдань, що свідчило про усвідомлене засвоєння учнями певної теми.

Друга група показала середній рівень дотримання вимог щодо виконання домашніх завдань. Вона характеризувалася недостатньою цілеспрямованістю до самостійної діяльності. Діти потребували допомоги при незначному ускладненні наданого завдання. Засвоєння матеріалу було менш усвідомленим у порівнянні з першою групою учнів.

Учні третьої групи показали низький розвиток самостійності, оскільки домашні завдання були виконані ними фрагментарно та не у повному обсязі. Діти не намагалися перевіряти правильність виконаного завдання. Постійно у процесі роботи потребували допомоги вчителя, що показало низький рівень самопідготовки і незначну повноту засвоєння навчального матеріалу.

Четверта група складалася з дітей з дуже низьким рівнем самостійності щодо виконання домашніх завдань. Діти взагалі не готові до роботи, не вміють підготуватися до виконання завдання. Відсутня

активна увага, діяльність не цілеспрямована, діти працюють механічно, не вдумуючись у зміст завдання.

Розподіл учнів на визначені чотири групи згідно їхнього рівня сформованості навичок самостійного виконання домашніх завдань проводився за бальною системою: відносна сформованість окремого компонента давала від 0 до 5 балів. Потім вираховувалось середнє значення і відповідно, якщо учень набрав від 4 до 5 балів, то він має високий рівень сформованості навичок самостійного виконання домашніх завдань; якщо набрав від 3 до 4 балів – середній рівень; якщо від 1 до 3 балів – низький рівень, від 0 до 1 балу – дуже низький рівень. Також визначалися середні показники по групі за кожним з параметрів.

Експериментальне дослідження включало в себе три етапи:

1) констатуючий – складався з діагностичного обстеження і виявлення рівня розвитку навичок самостійного виконання домашніх завдань.

2) формуючий – включав в себе роботу з дітьми експериментальної групи з використанням комплексу корекційно-педагогічної роботи, спрямованої на удосконалення розвитку навичок самостійного виконання домашніх завдань.

3) контрольний – в процесі якого проводилась діагностика для виявлення ефективності використання комплексу корекційно-педагогічної роботи.

2.2. Результати експериментального вивчення стану сформованості навичок самостійної підготовки в учнів з порушенням розумового розвитку

Проведене вивчення особливостей сформованості навичок

самостійного виконання домашніх завдань показало відмінності між досліджуваними групами за рівнем їх розвитку.

Результати проведеного дослідження стану сформованості навичок самостійного виконання домашніх завдань дітей п'ятого класу з вадами інтелектуального розвитку та дітей п'ятого класу з нормативним розвитком наведені в таблиці 2.2.

За результатами спостереження за самопідготовкою в експериментальній групі встановлено:

Високий рівень сформованості навичок самостійного виконання домашніх завдань має 1 дитина (10% від загальної кількості): Наталія К. (діагнози: F – 70) .

Середній рівень мають 3 дітей (30% від загальної кількості): Віктор Б., Владислав Г., Дмитро К. (діагнози: F – 70).

Таблиця 2.2

Рівень сформованості окремих параметрів самостійного виконання домашніх завдань у дітей експериментальної і контрольної групи

№	Ім'я	Параметри						
		Самостійна підготовка до виконання завдання	Аналіз інструкції і її осмислення	Планування виконання роботи	Самоконтроль у процесі виконання завдання	Звіт про виконану роботу	Середнє значення	Рівень розвитку
Експериментальна група								
1.	Віктор Б.	4	4	3	2	3	3,2	С*
2.	Юрій Б.	2	2	2	2	1	1,8	Н
3.	Володимир Г.	4	3	3	2	2	2,8	Н
4.	Владислав Г.	4	4	4	3	3	3,6	С
5.	Богдан І.	3	3	3	2	2	2,6	Н
6.	Дмитро К.	4	4	3	2	3	3,2	С
7.	Наталія К.	5	4	4	3	4	4,0	В
8.	Іван М.	4	3	2	1	1	2,2	Н
9.	Віктор П.	2	1	1	0	0	0,8	ДН

10	Ткачук Р.	3	3	2	2	2	2,4	Н
	Середнє значення	3,5	3,1	2,7	1,9	2,1	2,7	
Контрольна група								
1.	Катерина Б.	5	5	5	4	5	4,8	В
2.	Денис Б.	4	3	3	2	2	2,8	Н
3.	Наталія Г.	5	4	5	4	4	4,4	В
4.	Микола Г.	4	4	3	4	3	3,6	С
5.	Марина Ж.	5	4	3	4	3	3,8	С
6.	Олександр К.	5	4	5	4	4	4,4	В
7.	Лілія К.	4	5	5	4	5	4,6	В
8.	Дмитро Л.	5	5	5	5	4	4,8	В
9.	Яна Н.	5	4	4	3	3	3,8	С
10	Денис Т.	5	4	5	5	4	4,6	В
	Середнє значення	4,7	4,2	4,3	3,9	3,7	4,2	

Примітка: * В – високий рівень розвитку навичок самопідготовки, С – середній рівень, Н – низький рівень, ДН – дуже низький рівень.

Серед дітей з нормативним розумовим розвитком не було виявлено дітей з дуже низьким рівнем сформованості навичок самостійного виконання домашніх завдань; високий рівень зафіксовано у 60% дітей, середній – 30%, низький – у 10% дітей.

За даними таблиці 2.2. можна відзначити, що в дітей з порушеннями інтелектуального розвитку найкраще сформовані такі навички самостійного виконання домашніх завдань, як уміння самостійно підготуватися до виконання завдання (середній бал по групі становить 3,5), а також уміння самостійно проаналізувати інструкцію до завдання і осмислити її (середній бал по групі становить 3,1).

У дітей з вадами інтелектуального розвитку найгірше сформованим виявилось вміння спланувати виконання робіт (середній бал по групі становить 2,7), уміння здійснювати самоконтроль у процесі виконання завдання (середній бал по групі становить 1,9), а також уміння надати звіт про виконану роботу (середній бал по групі становить 2,1). Це пояснюється тим, що більшість дій під час самостійного виконання домашніх завдань, які виконують діти з вадами

інтелектуального розвитку, потребують належного розвитку вищих психічних функцій, а для дітей даної категорії характерна недостатність розвитку самостійності і труднощі формування умінь виконання самостійної роботи. Поганий розвиток мислення, пам'яті, нестійка увага, слабка воля, вади мовлення, недосконале сприймання матеріалу не дають дітям самостійно виконувати домашні завдання на належному рівні без допомоги вихователя, що в свою чергу заважає їм повноцінно усвідомлювати вивчений матеріал і потребує подальших корекційних заходів з боку педагогічного персоналу.

Для аналізу результатів було підсумовано кількість учнів відносно класифікаційних груп і вираховано їх відсоткове відношення до загальної кількості учнів у класі. Порівняльний аналіз результатів дослідження представлено у вигляді таблиці 2.2..

Таблиця 2.2

Розподіл учнів контрольної та експериментальної груп за рівнем сформованості навичок самостійного виконання домашніх завдань(у %)

Рівні сформованості навичок виконання самостійної роботи	Кількість учнів	У % від загальної кількості учнів
Експериментальна група		
Високий	1	10%
Середній	3	30%
Низький	5	50%
Дуже низький	1	10%
Всього	10	100%
Контрольна група		
Високий	6	60%
Середній	3	30%
Низький	1	10%
Дуже низький	0	0%
Всього	10	100%

Виходячи з таблиці 2.2. представимо розподіл дітей експериментальної та контрольної груп за рівнем сформованості навичок самостійного виконання домашніх завдань на діаграмі, що зображена на рис. 2.1.

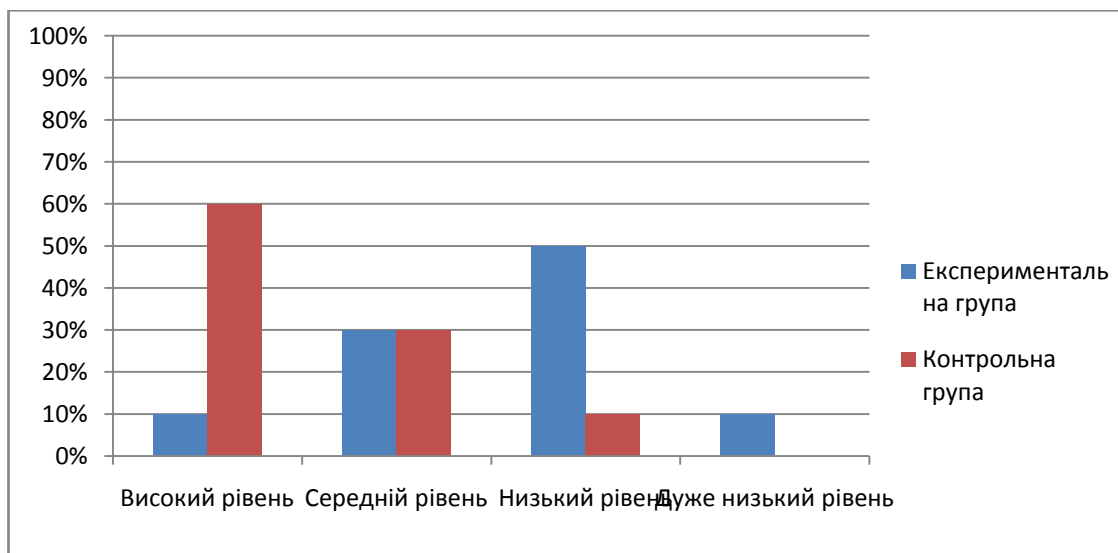

Рис. 2.1. Рівень сформованості навичок самостійного виконання домашніх завдань дітьми експериментальної та контрольної груп.

Дитина з високим рівнем сформованості навичок самостійного виконання домашніх завдань (Наталія К.) володіє відносно високим рівнем самостійності, здатна самоорганізувати свою навчально-пізнавальну діяльність з виконання домашніх завдань. Отримані результати дають підстави стверджувати про усвідомленість засвоєння знань з вивченої теми. Високі показники даної групи обумовлюються відносно збереженим інтелектом дитини.

У дітей з середнім рівнем сформованості навичок самостійного виконання домашніх завдань (Віктор Б., Владислав Г., Дмитро К.) характерна менш досконала організація самостійної роботи. Діти можуть виконувати легкі завдання, а ускладнені самостійно виконати їх вони не здатні. В умовах цілком самостійної роботи учні даної групи засвоюють навчальний матеріал набагато гірше й менш усвідомлено, ніж учні першої групи.

Так, наприклад, Віктор Б., може самостійно підготуватися до виконання домашнього завдання, самостійно проаналізувати інструкцію до завдання і може осмислити її, але не може повністю спланувати виконання роботи, не здійснює самоконтроль у процесі виконання завдання і не може надати повний звіт про виконану роботу.

Ще одна дитина даної групи, Владислав Г., може самостійно підготуватися до виконання домашнього завдання, самостійно проаналізувати інструкцію до завдання і може осмислити її, планує виконання роботи, але має слабкий самоконтроль у процесі виконання завдання, не може надати звіт про виконану роботу у повному обсязі.

До групи дітей із середнім рівнем розвитку навичок самостійного виконання домашніх завдань відноситься і Дмитро К. Він може самостійно підготуватися до виконання домашнього завдання, самостійно проаналізувати інструкцію до завдання і може осмислити її, але не може повністю спланувати виконання роботи, не здійснює самоконтроль у процесі виконання завдання, тобто не помічає помилки і не може надати повний звіт про виконану роботу.

Показники середньої групи значно нижчі, що обумовлюється вадами інтелектуально розвитку дітей.

Діти з низьким рівнем розвитку навичок самостійного виконання домашніх завдань (Юрій Б., Володимир Г., Богдан І., Іван М., Ткачук Р.) характеризуються слабким ступенем вираженості всіх її параметрів. Ці діти вимагають постійного супроводу педагога і самостійна робота для них не під силу. Тому засвоєння матеріалу відбувається частково та несвідомо.

Так, наприклад, Юрій Б. фрагментарно виконує окремі вимоги до організації роботи з самопідготовки, не вміє свідомо користуватися інструкцією до завдання, не може повністю спланувати виконання роботи, не робить спроб перевірити правильність виконання, не контролює правильність виконання завдань, на більшість запитань, що стосується змісту домашніх завдань, дає неправильні відповіді або не відповідає взагалі.

Інша дитина цієї групи, Володимир Г., може виконувати окремі вимоги до організації роботи з самопідготовки, погано вміє свідомо користуватися інструкцією до завдання, не робить спроб перевірити

правильність виконання, на більшість запитань, що стосується змісту домашніх завдань, дає неправильні відповіді.

Ще одна дитина даної групи, Богдан І., може виконувати окремі вимоги до організації роботи з самопідготовки, погано вміє користуватися інструкцією до завдання, не може повністю спланувати виконання роботи, не контролює правильність виконання завдань, на більшість запитань, що стосується змісту домашніх завдань, дає неправильні відповіді.

Іван М. окремі вимоги до організації роботи з самопідготовки може виконувати фрагментарно, не може свідомо користуватися інструкцією до завдання, не може повністю спланувати виконання роботи, не робить спроб перевірити правильність виконання, дає неправильні відповіді на питання або не відповідає взагалі.

Ткачук Р. фрагментарно може виконувати окремі вимоги до організації роботи з самопідготовки, свідомо не користується інструкцією до завдання, не може повністю спланувати виконання роботи, не робить спроб перевірити правильність виконання, на більшість запитань, що стосується змісту домашніх завдань, дає неправильні відповіді або не відповідає взагалі.

Дитина з дуже низьким рівнем розвитку навичок самостійного виконання домашніх завдань (Віктор П.) характеризуються дуже слабким ступенем вираженості цих параметрів. Характерною його рисою є, насамперед те, що він зовсім не вміє підготуватися до виконання завдання. Дитина має виражену неуважність, що призводить до великої кількості помилок і механічного нетривалого запам'ятовування матеріалу. Низький рівень розвитку навичок самостійного виконання домашніх завдань цієї дитини зумовлений її діагнозом F -71 - помірна розумова відсталість.

В контрольній групі, в яку входять школярі з нормою розумового розвитку, загальна картина розвитку навичок самостійного виконання домашніх завдань зовсім інша. Більшість з них – це діти з високим

рівнем сформованості навичок самостійного виконання домашніх завдань (Катерина Б., Наталія Г., Олександр К., Лілія К., Дмитро Л., Денис Т.), які володіють досить високим рівнем виконання самостійних завдань і можуть організувати свою самостійну діяльність. Вони контролюють правильність виконання завдань, на більшість запитань, що стосується змісту домашніх завдань, дають правильні відповіді, що свідчить про усвідомлене сприйняття та розуміння матеріалу.

Діти з середнім рівнем розвитку навичок самостійного виконання домашніх завдань (Микола Г., Марина Ж., Яна Н.) мають менш досконалу організацію самостійної роботи, що знаходиться на середньому рівні. Недостатня цілеспрямованість їх самостійної роботи позначається на усвідомленні матеріалу, який засвоюється гірше та на короткий час.

Також у контрольній групі є дитина з низьким рівнем розвитку навичок самостійного виконання домашніх завдань (Денис Б.). Він характеризується слабким ступенем вираженості всіх параметрів. Він лише частково, фрагментарно виконує окремі вимоги до організації роботи з самопідготовки, виявляє невміння свідомо користуватися інструкцією до завдання, не робить спроб перевірити правильність виконання, робить все неосмислено, механічно і без зацікавленості. У процесі роботи йому потрібна значна супроводжувальна допомога педагога, роз'яснення на прикладах, детальні інструкції, наочна підтримка. На більшість запитань, що стосується змісту домашніх завдань, учень дає неправильні відповіді.

Значне зниження показників по усім параметрам розвитку навичок самостійного виконання домашніх завдань у дітей експериментальної групи в порівнянні з контрольною групою обумовлене низьким рівнем інтелекту учнів. Легкий ступінь порушення розумового розвитку призводить до недорозвитку усіх вмінь самостійного виконання домашніх завдань. Системний недорозвиток мовлення в таких учнів як Юрій Б. та Віктор П. призводить до неможливості нормально

супроводжувати свої дії мовленням. Помірний ступінь порушення розумового розвитку призводить до повного недорозвитку усіх вмінь самостійного виконання домашніх завдань і дуже утруднює їх самостійне виконання учнем. Таким чином, проведене дослідження дозволило оцінити особливості розвитку навичок самостійного виконання домашніх завдань школярів з порушеннями інтелектуального розвитку та визначити основні відхилення у їх розвитку, що потребують корекції з боку персоналу навчального закладу, розробити рекомендації щодо подальшої корекційно-розвивальної роботи для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.

2.3. Аналіз результатів формуючого експерименту

Для оцінки ефективності експериментального навчання був проведений контрольний експеримент. У контрольному експерименті брали участь 10 дітей експериментальної групи і 10 дітей контрольної групи. Методика контрольного експерименту включала спостереження за самостійним виконанням домашніх завдань згідно розробленої структури самопідготовки у п'ятому класі (Додаток В).

Спостереження проводилось під час самостійного виконання домашніх завдань. Фіксувались наступні параметри:

- уміння самостійно підготуватися до виконання завдання;
- уміння самостійно проаналізувати інструкцію до завдання осмислити її;
- уміння спланувати виконання роботи;
- уміння здійснювати самоконтроль у процесі виконання завдання;
- уміння надати звіт про виконану роботу.

Після спостереження були отримані наступні дані, що систематизовані і наведені у вигляді таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Рівень сформованості окремих навичок самостійного виконання домашніх завдань дітей експериментальної групи після навчання

№	Ім'я	Параметри						
		Самостійна підготовка до виконання завдання	Аналіз інструкції і її осмислення	Планування виконання роботи	Самоконтроль у процесі виконання завдання	Звіт про виконану роботу	Середнє значення	Рівень розвитку
Експериментальна група								
1.	Віктор Б.	5	4	4	3	3	3,8	С*
2.	Юрій Б.	3	3	3	2	2	2,6	Н
3.	Володимир Г.	4	4	3	3	3	3,4	С
4.	Владислав Г.	5	4	4	4	3	4,0	В
5.	Богдан І.	4	3	3	2	2	2,8	Н
6.	Дмитро К.	4	4	4	3	3	3,6	С
7.	Наталія К.	5	5	4	3	4	4,2	В
8.	Іван М.	4	3	3	3	2	3,0	С
9.	Віктор П.	2	1	1	1	1	1,2	Н
10	Ткачук Р.	4	3	3	3	3	3,2	С
	Середнє значення	4	3,4	3,2	2,7	2,6	3,2	
	Середнє значення до навчання	3,5	3,1	2,7	1,9	2,1	2,7	
Контрольна група								
1.	Катерина Б.	5	5	5	4	5	4,8	В
2.	Денис Б.	4	3	3	2	2	2,8	Н
3.	Наталія Г.	5	4	5	4	4	4,4	В
4.	Микола Г.	4	4	3	4	3	3,6	С
5.	Марина Ж.	5	4	3	4	3	3,8	С
6.	Олександр К.	5	4	5	4	4	4,4	В
7.	Лілія К.	4	5	5	4	5	4,6	В
8.	Дмитро Л.	5	5	5	5	4	4,8	В
9.	Яна Н.	5	4	4	3	3	3,8	С
10	Денис Т.	5	4	5	5	4	4,6	В
	Середнє	4,7	4,2	4,3	3,9	3,7	4,2	

Примітка: * В – високий рівень розвитку навичок самопідготовки, С – середній рівень, Н – низький рівень, ДН – дуже низький рівень.

Спостереження за навичками самостійного виконання домашніх завдань дітей після проведення експерименту показало суттєві зміни. Значно зросла організація самостійної роботи. Більшість дітей навчилися самостійно організовувати діяльність з виконання домашніх завдань, проводити аналіз і осмислювати інструкції щодо самостійного

виконання домашніх завдань, навчилися планувати виконання роботи, враховувати необхідність дотримання ряду вимог до виконання завдань.

Діти з високим рівнем сформованості навичок самостійного виконання домашніх завдань навчилися контролювати правильність виконання завдань. Учні з середнім рівнем сформованості навичок самостійного виконання домашніх завдань навчилися повністю самоорганізувати свою навчально-пізнавальну діяльність з виконання домашніх завдань, частково проводити аналіз і осмислювати інструкції, навчилися планувати виконання роботи, хоча досі мали труднощі з наданням звіту про виконану роботу. Діти з низьким і дуже низьким рівнем сформованості навичок самостійного виконання домашніх завдань почали адекватно орієнтуватись в вирішенні елементарних навчальних ситуацій.

Отже, ми провели систематизацію даних (рис 2.2.) і зробили загальний висновок щодо розвитку навичок самостійного виконання домашніх завдань при повторному обстеженні школярів експериментальної групи після проведення корекційної роботи.

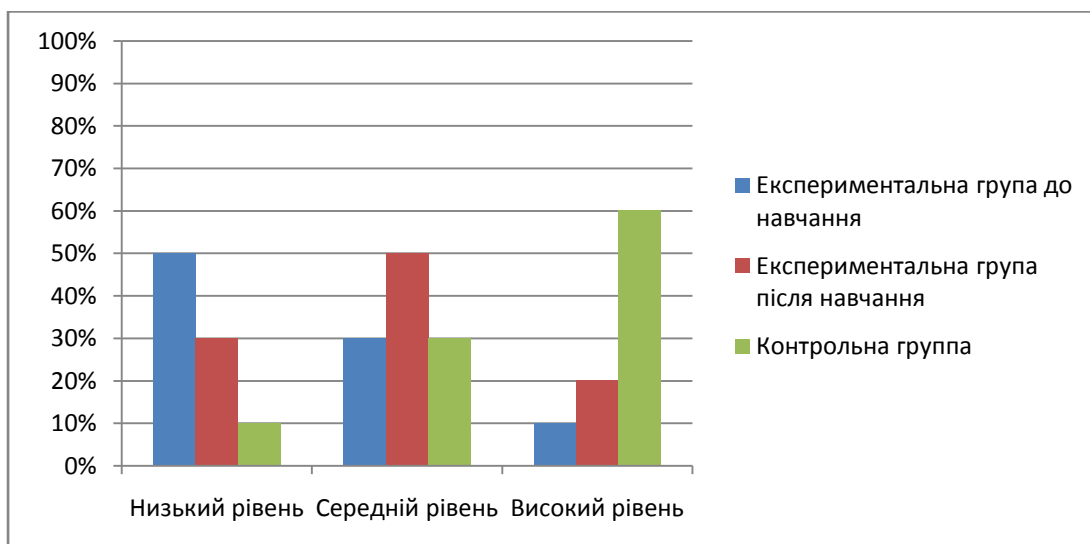

Рис. 2.2. Рівень розвитку навичок самостійного виконання домашніх завдань дітей експериментальної і контрольної групи при повторному обстеженні.

Результати проведеного навчання з самостійного виконання

домашніх завдань школярів з вадами інтелектуального розвитку на прикладі конкретних параметрів наведені на рис. 2.3., 2.4., 2.5., 2.6., 2.7..

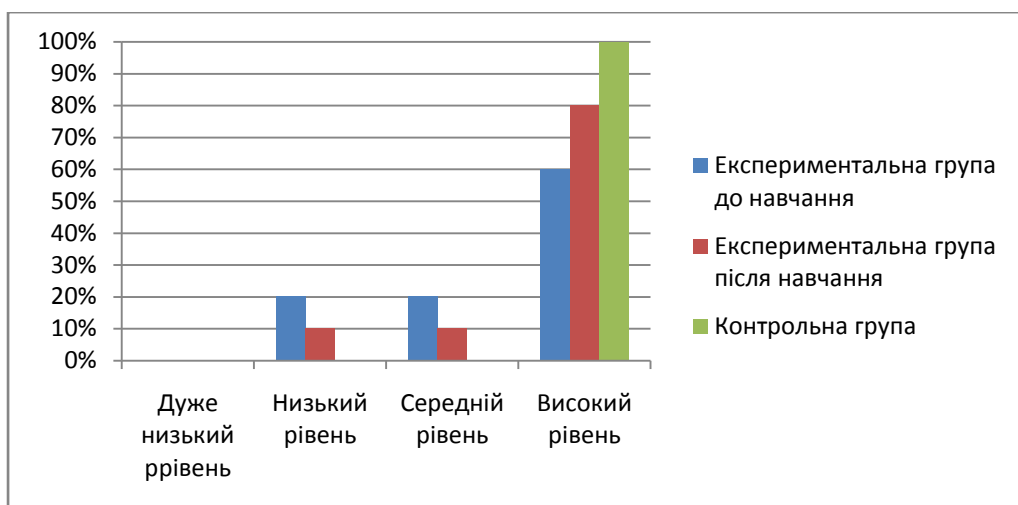

Рис. 2.3. Самостійна підготовка до виконання завдання

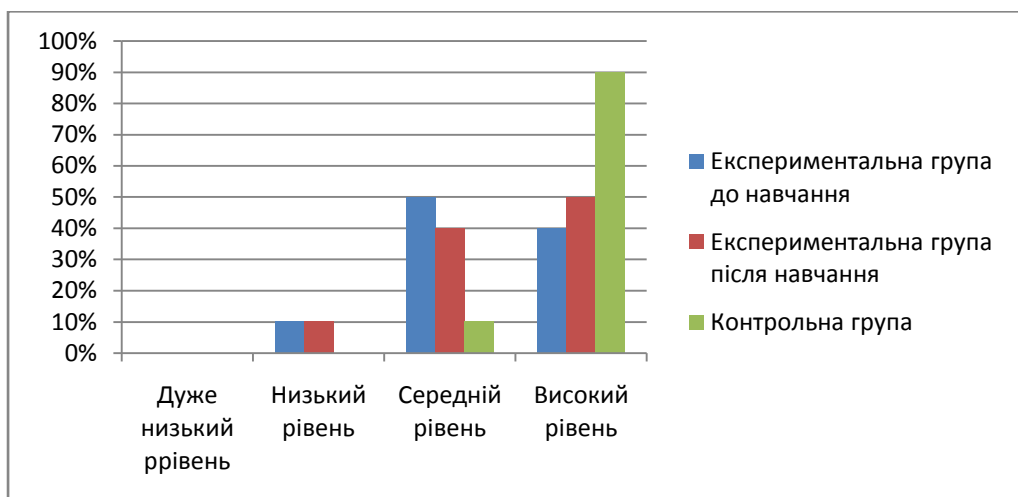

Рис. 2.4. Аналіз інструкції і її осмислення

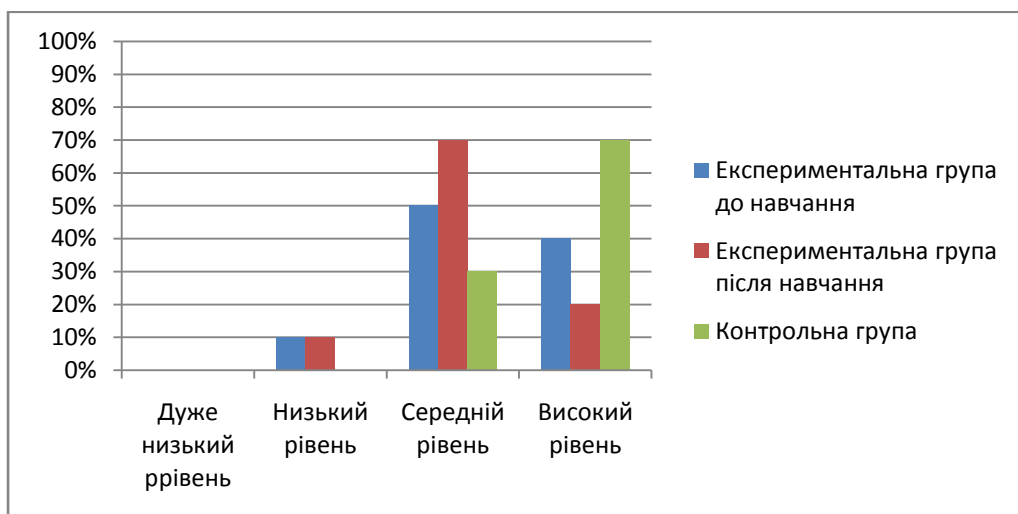

Рис. 2.5. Планування виконання роботи

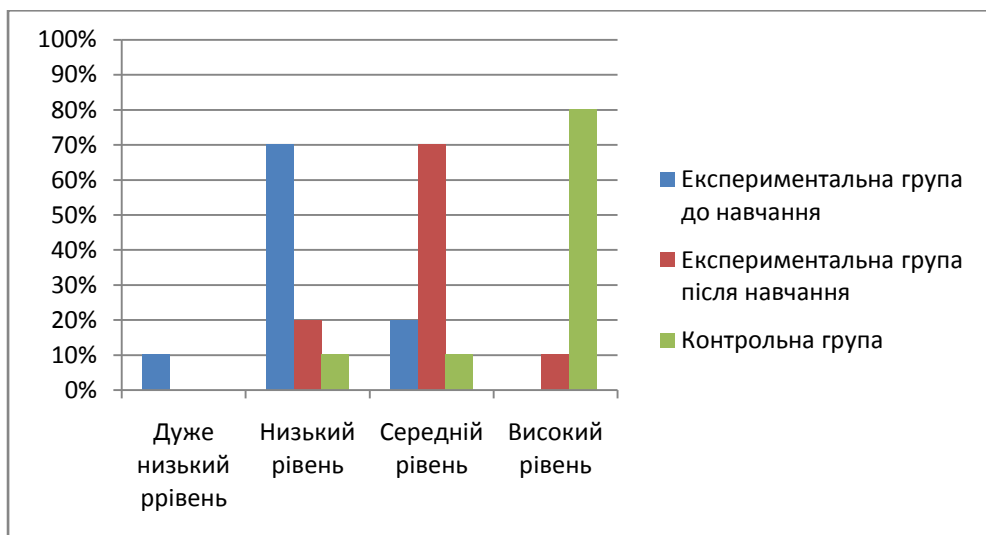

Рис. 2.6. Самоконтроль у процесі виконання завдання

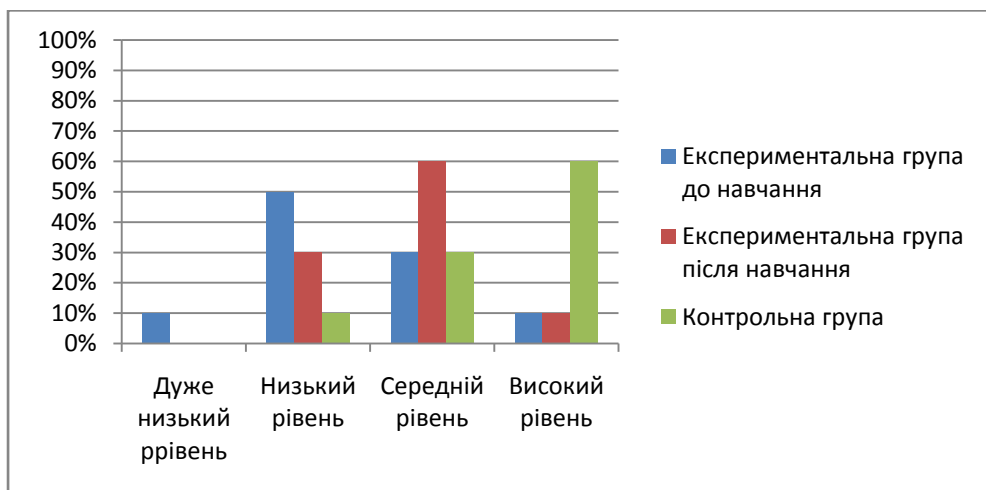

Рис. 2.7. Вміння надавати звіт про виконану роботу

Після навчання у 50% школярів експериментальної групи став переважати середній рівень розвитку навичок самостійного виконання домашніх завдань, високий рівень показали 20% школярів, низький – 30% дітей, тоді як до навчання більшість дітей мали низький рівень розвитку навичок самостійного виконання домашніх завдань (50%), середній рівень показали 30%, високий рівень – 10% дітей, дуже низький – 10% школярів, а після навчання дуже низький рівень розвитку навичок самостійного виконання домашніх завдань не виявив ніхто з дітей.

Отже, результати контрольного експерименту показали позитивну динаміку розвитку навичок самостійного виконання домашніх завдань учнями експериментальної групи.

РОЗДІЛ 3

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЕФЕКТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ

3.1. Напрямки та основні завдання корекційної роботи з розвитку навичок самостійної підготовки учнів спеціальної школи

Самопідготовка є важливим режимним моментом здійснення навчально-виховної роботи у спеціальній школі для дітей з порушенням інтелектуального розвитку. Самопідготовка формує мотивацію щодо отримання нових знань, пошуку інформації, контролю за вольовою діяльністю та вчить раціонально використовувати час [25, с. 83].

На практиці спостерігається дві протилежні тенденції: або вчителі та вихователі надмірно опікуються дітьми, або навпаки дають повну свободу дій. І той і інший варіанти знижують ефективність отримання учнями знань. Надмірна опіка не дозволє дитині розвиватися, а повна свобода дій не дозволяє правильно оцінювати виконання наданого завдання.

Виходячи із аналізу отриманих даних під час проведеного дослідження літературних джерел можна зробити висновки, що підготовку домашніх завдань школярами з порушенням розумового розвитку можна значно поліпшити, якщо послідовно виконувати низку завдань, до яких відносяться [59, с. 156]:

- навчання дітей з порушенням інтелектом узагальненим прийомам самостійності при виконанні домашніх завдань;
- самопідготовка повинна мати різноманітні завдання та різні способи його виконання;
- форми організації домашніх завдань мають урахувувати вікові особливості дитини і зміст матеріалу, який задається;

- необхідно диференційовано підходити до педагогічної допомоги в процесі формування самостійності учнів з порушенням інтелектом;

- належний рівень працездатності учнів вимагає психологічно комфортних умов, які полягають у організації перерв для відпочинку, перебування на свіжому повітрі, застосування спеціальних корекційних занять і позитивної атмосфери між учнями класу;

- дотримання оптимальних часових норм самопідготовки.

Облік динаміки розумової працездатності учнів допоміжної школи у відповідності з даними про час, необхідний дітям для виконання завдань з окремих предметів, дозволяє визначити приблизні норми тривалості занять з самопідготовки для різних класів допоміжної школи:

- 1кл.- не більше 35-40хв;
- 2кл.- 55-60хв;
- 3кл - 60-65хв;
- 4кл.- 65-70хв;
- 5кл.- 80-85хв;
- 6кл.- 90-95хв;
- 7кл.- 105-110хв;
- 8кл.- 110-115хв;
- 9кл.- 115-120хв [29, с. 196];

- спостереження за учнями з порушенням інтелектом усіма вчителями та вихователями, що вимагає ведення документації як з питань навальної роботи, так і поведінки дітей.

Проведене дослідження дозволило констатувати, що в учнів з порушенням розумового розвитку рівень самостійності як на заняттях, так і під час самопідготовки, дуже низький. На нашу думку, це пов'язано з тим, що більшість видів робіт, які застосовують учителі у час, відведений на самостійну роботу дітей, в основному потребують від учнів усного чи письмового відтворення вивченого матеріалу. Тому при виконанні експериментальних завдань, які вимагали від дітей не стільки вміння відтворювати вивчений матеріал, а й вміння самостійно обирати

краще рішення, учні відчували великі труднощі.

Результати констатуючого дослідження дозволяють зробити висновки, що формування самостійності в учнів з порушенням інтелекту буде відбуватися успішно при наявності послідовної роботи вчителів і вихователів за наступними напрямками:

1. Поступове цілеспрямоване формування в учнів узагальнених прийомів навчальної діяльності.

2. Збільшення від класу до класу завдань для самостійної роботи учнів, врахування при цьому типу уроку і складності матеріалу.

3. Використання під час уроку різноманітних видів самостійної роботи. Особливу увагу слід приділити навчання учнів виконувати самостійно ті завдання, які потребують не стільки відтворення вивченого матеріалу, скільки вміння самостійно планувати виконання навчального завдання, вміння самостійно розмірковувати над можливими варіантами, вміння самостійно обирати краще рішення.

4. Диференціація всіма вчителями завдань для самостійного виконання учнями на уроках, а також домашніх завдань для забезпечення доступності завдань для всіх учнів.

5. Правильна організація діяльності учнів під час виконання домашніх завдань.

6. Посилення взаємозв'язку між вчителями та вихователями у кожному класі: покращення форми запису у журналах взаємозв'язку, запровадження спільного планування навчально-виховної роботи, проведення регулярних бесід між педагогами.

Як свідчать дослідження, у процесі навчання учнів спеціальної школи багато уваги має приділятися як виробленню трудових навичок і умінь, так і розвитку пізнавальних компонентів діяльності. Тільки за такої умови створюються необхідні передумови на підготовку учнів до самостійної праці. Щоб заповнити прогалини психічного розвитку дітей з вадами інтелекту у процесі роботи, необхідно передусім встановити,

труднощі які вони відчують під час самопідготовки, які способи діяльності в них недорозвинені.

Спостереження показують, що діти з вадами інтелекту не усвідомлюють важливості теоретичних знань для досягнення успіхів у самостійній роботі. Особливо це притаманно учням молодших класів. Наприклад, на уроках ручної праці вони цікавляться лише технікою виконання окремих операцій, не розуміючи, що використання отриманих на інших уроках (математика і малювання) знань можна використовувати для виконання самостійного завдання. Словесні пояснення мало допомагають. Дійсно, досвід найкращих учителів-дефектологів показує, що теоретичні знання потрібно пов'язувати з практичними діями учнів.

Виробляючи в учнів прийоми і навички планування, самоконтролю, перенесення, і навіть вміння самостійно розв'язувати завдання у процесі навчання і самопідготовки, вчитель розвиває їх пізнавальні здібності. Проте розвиваючий ефект навчання є максимальним у тому разі, коли він органічно пов'язаний з вирішенням корекційних завдань навчання і виховання учнів з вадами інтелекту. У спеціальній школі розвиваючий ефект навчання залежить від вмілого використання корекційно-виховної роботи. Значні результати у розвитку виходять лише тоді, коли процес навчання будується з урахуванням дефектів учнів, їх індивідуальних особливостей і спирається на власну активність школярів. Отже, одним з основних завдань корекційно-виховної роботи у навчанні самостійності школярів з порушеним інтелектом є формування в них цілеспрямованих способів діяльності.

3.2. Зміст психолого-педагогічної роботи з формування навичок самостійної підготовки учнів спеціальної школи

Виконання домашніх завдань вимагає від учнів активної розумової діяльності, вміння поглиблювати отримані від вчителя знання та

здатності використовувати ці знання на практиці.

Роботу в класі контролює вчитель, а самостійна робота у групах продовженого дня покладається на вихователя, який смідкує за виконанням домашніх завдань та допомагає, оскільки діти з порушенням розумового розвитку не можуть самі виконувати роботу, у зв'язку з недорозвиненням вищих психічних функцій. Така тісна співпраця вчителя і вихователя, які опікуються одними і тими самими дітьми, дає позитивний результат [43, 59].

З метою підвищення рівня самостійності учнів під час уроків і занять з самопідготовки можна запропонувати спеціальну програму формування самостійності у розумово відсталих учнів за умови посилення взаємозв'язку між педагогами і вихователями. Програма містить 3 напрямки роботи.

Метою першого напрямку є удосконалення форми записів у журналі взаємозв'язку для покращення зв'язку між педагогами і вихователями, що викладають у кожному класі. Ми пропонуємо поділити записи у журналі взаємозв'язку на 2 частини: у першій частині записи повинен зробити вчитель, після того як задасть учням домашнє завдання, у другій – вихователь після заняття з самопідготовки.

Графи, що заповнюються вчителем:

1. Дата. Учитель записує число, на яке учням необхідно підготувати домашнє завдання;

2. Назва навчального предмету. Вчитель записує назву предмету, з якого задається домашнє завдання;

3. Домашнє завдання. Домашнє завдання повинно бути доступним для самостійного виконання всіма учнями без винятку. Цю вимогу можливо виконати лише при здійсненні індивідуального й диференційованого підходу до учнів при визначенні їм домашнього завдання. Тому ця графа поділяється на 2 параграфи: а) диференційоване домашнє завдання – учитель записує диференційоване домашнє завдання для сильних учнів, учнів з середнім розвитком, учнів, які

навчаються погано (указує прізвища учнів); б) індивідуальне домашнє завдання – учитель записує індивідуальне завдання для тих учнів, які його потребують і вказує прізвища учнів.

4. Рекомендації вчителя. У цій графі вчитель може записати свої рекомендації щодо проведення індивідуальної роботи з певними учнями під час самопідготовки, вказати на закріплення якого вміння вихователю слід звернути особливу увагу, які методи перевірки домашнього завдання вихователю краще використати та інше.

Графа, що заповнюється вихователем:

5. Примітки. У цій графі вихователю може зробити запис про труднощі, з якими учні зіткнулися під час виконання домашнього завдання; вказати прізвища учнів, які потребують повторного пояснення матеріалу або його частини та інше.

Метою другого напрямку є формування в учнів вміння працювати за письмовою інструкцією під час виконання домашніх завдань.

Учні з порушенням розумового розвитку в самостійній діяльності легко відволікаються від завдання, втрачають мету діяльності. Для того, щоб запобігти цьому при самостійному виконанні домашніх завдань, ми пропонуємо запровадити використання дітьми письмових інструкцій у вигляді пам'яток (Додаток Б) під час занять з самопідготовки.

Ми вважаємо, що навчання учнів працювати за інструкцією можна починати з другого півріччя 1 класу. У 1 класі учням слід пропонувати інструкцію у графічному вигляді, у 2-3 класах ці графічні інструкції можна поєднувати з короткими підписами. І лише у 4 класі, коли техніка читання в учнів буде більш-менш сформованою, можна запропонувати інструкцію учням цілком у письмовому вигляді.

Розробляючи зміст інструкції, ми прагнули, щоб формування в учнів навичок самостійної навчальної роботи відбувалося послідовно. Для цього, на нашу думку, найкраще використовувати інструкцію, яка є алгоритмом дії при виконанні самостійного завдання. Навчання учнів

користуватися письмовими інструкціями відбувається в такій послідовності.

1. Усвідомлення дітьми призначення інструкції.

Для того, щоб підвести учнів до розуміння призначення інструкції вихователь використовує спеціальні прийоми:

а) запитання, які вимагають від учнів самостійного міркування щодо послідовності дій при виконанні домашнього завдання;

б) запис вихователем на дошці назв всіх основних етапів виконання домашнього завдання, не додержуючись необхідної послідовності;

в) надання учням пропозиції вибрати з наданих етапів той, який, на їх думку, треба виконувати першим, другим і пояснити чому;

г) підкреслення, що у саме такій послідовності слід виконувати домашнє завдання.

2. Надання дітям пояснення щодо користування письмовою інструкцією.

Вихователь повідомляє дітям, що кожен з них отримує 2 пам'ятки: пам'ятку самостійного підготування усних завдань і пам'ятку самостійного підготування письмових завдань, якими треба користуватися протягом виконання домашнього завдання. Пам'ятку слід читати і виконувати зазначені у ній дії поступово: спочатку читається і виконується перший пункт, потім другий і так далі.

Користування учнів пам'ятками під час виконання домашніх завдань має бути під контролем вихователя.

Метою третього напрямку є формування у школярів уміння бачити і вчасно виправляти допущені помилки. Робота над формуванням цих умінь відбувається у наступній послідовності:

1. Навчання учнів контролювати виконання навчальних завдань за допомогою форм підкріплення правильності виконання завдання.

Зміст вправ полягає в тому, що на кожному з цих уроків, на етапі закріплення матеріалу, учні отримують невеличке самостійне завдання і

картку-підказку. Учень, виконавши завдання, звіряє свій результат з наданими у картці-підказці або знаходить у карточці перевірочне слово і записує його поряд у дужках, контролюючи тим правильність виконання завдання. Якщо учень зробив помилку, то він не знаходить свого результату серед поданих.

2. Навчання учнів знаходити і виправляти помилки у роботі, використовуючи схему.

Зміст вправ полягає в тому, що під час уроку, на етапі закріплення матеріалу, вчитель пише на дошці декілька розв'язаних арифметичних завдань або слів з орфограмою, а потім оголошує, що у деяких з них приховалися помилки. Учням дається завдання вийти до дошки, знайти і виправити помилку у кожному слові чи прикладі або довести, що помилки немає, при цьому вони користуються спеціально розробленою схемою.

Вчитель заздалегідь знайомить учнів з цією схемою, підкреслюючи, що вона допоможе учням перевіряти завдання. Якщо учень вважає, що знайшов помилку, то при своїй відповіді використовує ліву частину схеми, якщо вважає, що помилки немає, то праву.

Таким чином, роботу з формування в учнів з порушеним інтелектом самостійності треба цілеспрямовано проводити не лише на уроках, а й під час занять з самопідготовки, трудової діяльності, режимних моментів.

На практиці зв'язок вчителя та вихователя відбувається за допомогою щоденника, де записано домашнє завдання. В той же час не всі вказівки можна записати у щоденник. Тому ми пропонуємо форму ведення такого зошита, яка застосовується у ряді спеціальних шкіл (таблиця 3.1.).

Таблиця 3.1.

Зошит зв'язку вчителя і вихователя спеціальної школи

Дата	Предмет	Домашнє завдання	Час, відведений на виконання	Характер домашнього завдання	Цільова установка уроку	Використання наочності	Індивідуальні завдання	Примітка
1	2	3	4	5	6	7	8	9
...								

Така форма зошита для взаємодії дозволяє враховувати деталі домашнього завдання, індивідуальні особливості кожного учня, вибирати форми організації роботи вихователя в залежності від можливостей учня, предмета та установки.

Знаючи характер домашнього завдання вихователь може підказати, з якого предмету потрібно починати виконувати домашнє завдання. Наукові дослідження доводять, що роботу на самопідготовці доцільно починати з легких предметів. А вже після їх вирішення переходити до складних завдань [12, 29, 58].

У таблиці у графі «Примітка» є можливість здійснювати зв'язок вчителя і вихователя. Також, з точки зору підвищення ефективності самостійної підготовки учнів у спеціальній школі є раціональний вибір форм організації занять. Форма занять повинна відповідати типу уроку.

Як правило, використовується така форма занять, де вихователь може на всіх ланках здійснювати допомогу.

Якщо дітям необхідно зробити уроки з декількох предметів, то більш ефективною вважається комбінована фронтально-індивідуальна форма допомоги [59, с. 162].

Використовуючи фронтально-індивідуальну форму нами була розроблена структура самопідготовки учнів з двох предметів: математики і української мови (Додаток В).

Для того, щоб самостійна робота учнів спеціальної школи була ефективною, вчителям і вихователям потрібно дотримуватись наступних умов:

- чіткої, конкретної постановки завдань перед учнями;
- характер завдань і запитань для самостійної роботи та їх складність на різних етапах навчання повинен змінюватись;
- завдання для самостійної роботи мають бути доступними і посильними;
- повинна бути диференціація завдань для самостійної роботи (можна поділити учнів класу на певні групи за рівнем їх знань та умінь);
- повинна дотримуватись систематичність і послідовність застосування самостійної роботи учнів у процесі навчання;
- важливо дотримуватись взаємозв'язку різних видів самостійної роботи учнів на уроці та урізноманітнювати їх;
- повинен існувати взаємозв'язок класної і домашньої самостійної роботи.

Велике значення для успішного проведення самопідготовки має психологічне налаштування учнів на роботу. Тому не можна ігнорувати бажання дітей сидіти за однією партою, якщо це не заважає роботі. Навпаки, учні можуть надавати допомогу один одному, пояснювати незрозумілий матеріал. Бажано призначити із числа здібних учнів відповідального, що буде допомагати вихователю здійснювати контроль за самопідготовкою.

Учні з порушенням інтелектуального розвитку швидко втомлюються, тому необхідно робити перерву після певного етапу роботи. В цей час учні можуть послухати спокійну мелодію [43, с. 47].

Сьогодні важко уявити навчальний процес без широкого використання інформаційних технологій. Використання комп'ютерних та мультимедійних ресурсів під час самопідготовки дає простір для реалізації можливостей кожної дитини, робить навчання успішним і комфортним, мобільним і особистісно-орієнтованим, а також оптимізує

процес підготовки домашніх завдань [60, с. 50]. Різні інформаційні матеріали стимулюють увагу за рахунок зорового і слухового аналізаторів. В учнів підвищується зацікавленість до вивчення предметів, швидше розвиваються навички самостійності. Різноманітні електронні матеріали під час самопідготовки дають змогу здійснювати швидку зміну одного виду діяльності іншим.

Досвід роботи з дітьми з порушенням розумового розвитку свідчить про інерний підхід до самостійності в цієї категорії учнів. Вони не намагаються самостійно виконувати домашні завдання, не прагнуть працювати самостійно і тому необхідно формувати в них бажання до пізнання, до самостійності у виконанні навчального навантаження.

Сутність стимулювання до самостійної організації своїх розумових дій при виконанні навчальних завдань школяра з порушеним інтелектом полягає у створенні умов, які сприяють залученню його до активної діяльності протягом всього уроку і забезпечують правильне керівництво нею на всіх етапах навчальної роботи. У дітей з порушеннями розвитку наявні порушення процесу перетворення розумових дій в операції, тобто безпосереднього застосування розумових дій у практичній діяльності.

Необхідно формувати в учнів внутрішні розумові операції. Цей процес повинен проходити у декілька стадій:

1. Попереднє ознайомлення із завданням.
2. Формування дії в матеріальній або предметній формі.
3. Перехід дії в план гучного мовлення без опори на матеріальні дії.
4. Перехід до дії, що здійснюється із промовлянням про себе.
5. Присвоєння зверненого до себе мовлення повністю, перетворення у внутрішню дію, в акт думки [11, с. 131].

Вміння доцільно керувати своїми діями в процесі самостійного виконання навчальних завдань успішно створюється і удосконалюється в учнів у тому випадку, якщо система допоміжних прийомів і стимулів,

що спонукають учнів до активної пізнавальної діяльності, забезпечує поступове зростання труднощів в самоорганізації дій через включення їх в практичну роботу більш тривалого періоду з поступовим ускладненням самого характеру практичного завдання.

Така система має передбачати:

1. Поєднання засвоєння і застосування знань і вмінь, яке забезпечує можливість послідовного поєднання внутрішньої дії з адекватною йому зовнішньою дією. Кожна система знань, засвоєна учнями, має знайти своє відображення в практичних діях, пройти через особистий досвід дитини.

2. Формування і розвиток в учнів прийомів організації праці (умінь робити аналіз, порівняння, відтворення засвоєного навчального матеріалу, вмінь узагальнювати і будувати свої дії, керуючись засвоєними правилами і принципами).

3. Орієнтування учнів у попередньому завданні, яке включає постановку і мотивацію мети, знайомство із змістом попереднього завдання, відтворення необхідних знань, попереднє планування дій.

4. Надання допомоги учням в організації своїх дій, в активізації їх пізнавальної діяльності, що включає: поточні словесні вказівки; регулювання діями учнів педагогом; використання різних допоміжних опорних засобів і прийомів; навчання учнів працювати за планом та інструкцією; попереднє винесення дій у сферу зовнішнього мовлення; використання різного довідкового матеріалу.

5. Формування у дитини вмінь будувати свої дії на основі внутрішнього мовлення, зверненого до себе як наказу [11, с. 144].

Ці засоби і прийоми набувають допоміжного значення і повинні застосовуватись на тій стадії, коли в учня ще відсутні або слабо розвинені навички і вміння самостійно вчитись. У подальшому слід переходити до навчання учнів працювати самостійно. Це може бути досягнуто шляхом вироблення у них узагальнюючих способів і прийомів дій. Для цього необхідно використовувати:

- співставлення прийому, засвоєного в одиничній ситуації, з тими, де він ще може бути застосований;
- внесення варіативності в процес навчання;
- послідовне перенесення вироблених прийомів на нові практичні завдання, відмінні від навчальних;
- формування в учнів вмінь керуватись в практичній діяльності загальними правилами, виробленими в процесі навчання.

Кінцевою метою такої роботи є забезпечення учням можливостей доцільно керувати своїми діями і вчинками в різних умовах практичної діяльності. Це можливо лише тоді, коли в процесі навчання буде забезпечуватись постійна опора на власні сили і можливості дитини, якщо буде здійснюватись неухильне тренування її духовних і фізичних сил, здібностей шляхом постановки перед нею більш складних життєвих проблем.

Дослідження багатьох учених доводять, що для правильної організації навчально-виховного процесу вчитель-дефектолог має виконувати такі взаємопов'язані функції (види діяльності): а) діагностична; б) орієнтаційно-прогностична; в) конструктивно-проектувальна; г) організаторська; д) інформаційно-пояснювальна; е) комунікативно-стимуляційна; ж) аналітико-оцінна; з) дослідницько-творча.

Розглянемо зміст кожної з них і ті вимоги до вчителя, які зумовлені їх змістом.

Діагностична функція педагогічної діяльності пов'язана з розпізнаванням і вивченням істотних ознак освіченості, їх комбінування, форм вираження як реалізованих цілей освіти. Оцінка знань, умінь, навичок, вихованості, розвитку учня дає змогу глибше вивчити протікання навчально-виховного процесу, встановити причини, що перешкоджають досягненню бажаного ступеня розвитку рис і якостей особистості; визначити фактори, які сприяють успішному здійсненню цілей освіти.

Орієнтаційно-прогностична функція. Управління педагогічним процесом передбачає орієнтацію на чітко представлений у свідомості кінцевий результат. Знання суті і логіки педагогічного процесу, закономірностей вікового та індивідуального розвитку учнів дозволяють прогнозувати, як учні сприйматимуть матеріал, перебуваючи під впливом життєвих уявлень, який учнівський досвід буде сприяти глибшому проникненню в суть виучуваного явища; що саме учні зрозуміють неправильно. Дана функція педагогічної діяльності вимагає уміння педагога прогнозувати розвиток особистості – розвиток її якостей, почуттів, волі і поведінки, враховувати можливі відхилення у розвитку; прогнозувати хід педагогічного процесу.

Конструктивно-проектувальна функція діяльності вчителя-дефектолога органічно пов'язана з орієнтаційно-прогностичною. Її суть у конструюванні та проектуванні змісту навчально-виховної роботи, в доборі способів організації діяльності учнів, які найповніше реалізують зміст і викликають захоплення учнів спільною діяльністю. Вона вимагає від педагога вмінь переорієнтовувати цілі і зміст освіти та виховання на конкретні педагогічні завдання; враховувати потреби й інтереси учнів, можливості матеріальної бази, власний досвід та інше; визначати основні і другорядні завдання на кожному етапі педагогічного процесу; добирати види діяльності, підпорядковані визначеним завданням; планувати систему діяльності учнів; планувати індивідуальну роботу з учнями з метою розвитку їх здібностей, творчих сил і дарувань; відбирати зміст, обирати форми, методи і засоби педагогічного процесу в їх оптимальному поєднанні; планувати систему прийомів стимулювання активності учнів.

Функція вчителя як організатора навчального процесу вимагає від нього умінь залучення до самостійної діяльності, до організації колективної діяльності, до формування потреби у знаннях, до формування стійкого інтересу до навчання, що особливо є важливим в учнів з порушеним інтелектом.

Інформаційно-пояснювальна функція діяльності базується на вихованні інформаційним процесам. Вчитель повинен бути дежерлом нової інформації, яка була би цікава дітям. Він повинен вміти донести інформацію до учнів.

Комунікативно-стимуляційна функція педагогічної діяльності забезпечує доброзичливу атмосферу в класі, під час виховних заходів, під час виконання дітьми домашніх завдань. Функція турботи та любові до дітей викликає взаємне доброзичливе відношення учнів до свого вчителя, сприяє бажанню дітей бути подібним до вчителя. Цю функція професійного росту вчителя, набуттю його рівня моральної досконалості.

Аналітико-оцінна функція діяльності вчителя спрямована на отримання позитивного навчального результату, оцінки діяльності та навчання дітей, що вимагає ширше використовувати передовий педагогічний досвід.

Дослідно-творча функція педагогічної діяльності полягає у застосуванні вже відомих та нових методичних форм у навчально-виховному процесі школи.

Проблема перед якою постала спільнота педагогів спеціальних шкіл – це відсутність чітких державних стандартів, критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів з психофізичними вадами розвитку.

При застосуванні загальноприйнятих форм та методів роботи з дітьми з порушеннями розумового розвитку, часто педагоги зустрічаються з проблемами, пов'язаними із порушенням здоров'я дітей цієї категорії. Це, як правило, перевантаження навчальним процесом, яке викликає дані проблеми. Учні повинні мати навантаження відповідно до стану свого психофізичного здоров'я та можливостей. Лише в цьому випадку вчитель зможе отримувати позитивний результат від навчання.

Отже самостійна робота є важливим елементом навчально-виховного процесу у спеціальній школі і знання особливостей її

організації дає змогу вчителю і вихователю правильно побудувати самопідготовку учнів з порушенням розумового розвитку, проводити успішно корекційно-розвивальну роботу, досягти поставленої мети і завдань.

ВИСНОВКИ

Аналіз особливостей психолого-педагогічного супроводу ефективної організації самостійної підготовки учнів спеціальної школи дозволив зробити наступні висновки:

1. Під самостійною підготовкою ми розуміємо таку форму організації процесу навчання, яка виконується без участі вчителя, але за його завданням в спеціально відведений для цього час. Успішність проведення самопідготовки дітей з порушенням інтелекту залежить від її правильної організації педагогом, наявності навичок самопідготовки в учнів.

2. Для більшості учнів з порушеннями розумового розвитку самостійна робота викликає багато труднощів, що викликані такими причинами: тугорухомість нервових процесів, інертність нервових процесів, недостатня сформованість операцій аналізу й синтезу, звужені пізнавальні можливості, непевненість у своїх силах. Ці особливості ускладнюють опанування ними основних прийомів самостійної навчальної діяльності й зумовлюють необхідність розробки специфічних підходів до організації самопідготовки учнів спеціальної школи.

3. До навчання більшість дітей мали низький рівень розвитку навичок самостійного виконання домашніх завдань (50 %), середній рівень показали 30%, високий рівень – 10% дітей, дуже низький – 10% школярів. Після проведення формуючого етапу експерименту у більшості школярів експериментальної групи став переважати середній рівень розвитку навичок самостійного виконання домашніх завдань (50%), що на 20% більше ніж до навчання, високий рівень показали 20% школярів, що на 10% більше ніж до навчання, низький – 30 % дітей, що на 20% менше ніж до навчання. Після навчання дуже низький рівень розвитку навичок самостійного виконання домашніх завдань не виявив ніхто з дітей. Отже, результати контрольного експерименту показали позитивну динаміку розвитку навичок

самостійного виконання домашніх завдань учнями експериментальної групи за усіма параметрами їхньої самостійної діяльності.

4. Найкраще у дітей сформовані такі навички самостійної роботи: самостійна підготовка до виконання завдання; аналіз і усвідомлення інструкції, хоча учні з дуже низьким рівнем самостійності показали повну несформованість всіх навичок самостійної навчальної діяльності. Найгірше у дітей сформовані навички планування роботи, самоконтролю у процесі виконання завдання і вміння надавати звіт про виконану роботу.

5. Психолого-педагогічний супровід ефективної організації самостійної підготовки учнів спеціальної школи передбачає наступні організаційні і методичні моменти. До організаційних відносяться: 1) чітка, конкретна постановка завдань перед учнями; 2) відокремлення компонентів кожного етапу самостійної діяльності (підготовка роботи, безпосередньо виконання завдання, підведення підсумків); 3) правильний вибір форми організації самопідготовки. До методичних відносяться: 1) використання розгорнутих інструкцій щодо виконання домашніх завдань; 2) формування в учнів вміння працювати за письмовою інструкцією під час виконання домашніх завдань; 3) диференціація завдань для самостійної роботи; 4) доступність домашніх завдань; 5) навчання учнів узагальнених прийомів самостійного виконання завдань; 6) створення психологічно комфортних умов для проведення самопідготовки; 7) удосконалення форми записів у журналі взаємозв'язку для покращення зв'язку між педагогами і вихователями; 8) застосування системи стимулювання учнів до самостійної навчальної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базелюк І. І. Організація групової самостійної роботи учнів на етапі засвоєння нових знань. *Педагог.: Республ. наук. метод. зб-к.* К.: Рад. шк., 1988. 117с.
2. Бондар В.І. Підготовка учнів допоміжної школи до самостійної трудової діяльності К.: Рад.шк., 1988. 126 с.
3. Варій М.Й. Психологія особистості. К.: Центр учбової літератури, 2009. 108 с.
4. Воспитание и обучение детей во вспомогательной школе / Под ред. В. В. Воронковой. М.: Школа-Пресс, 1994.-416 с.
5. Воспитательная работа во вспомогательной школе / Под ред. В. Ф. Мачихиной. - М: Просвещение, 1980. 163 с.
6. Гальперин П.Я. Общий взгляд на учение о так называемом поэтапном формировании усмтвенних дефствий, представлений и понятий.Текст. *Вестник Московского университета.* Серия 14. 1998.№ 2. С.3-8.
7. Демченко О.І. Реалізація основних підходів, методів та форм організації самостійної роботи у сучасній педагогічній практиці. *Рідна школа.* 2006. № 7. С. 19 - 22.
8. Дульнев, Г.М. Учебно-воспитательная работа во вспомогательной школе [Текст] : пособие для учителей / Под ред. Т.А. Власовой, В.Г. Петровой. М.: Просвещение, 1981. 176 с.
9. Дульнев Г.М. Основы трудового обучения во вспомогательной школе. М.: Просвещение, 1969. 214 с.
10. Дуткевич Т.В. Дитяча психологія. [навч. посіб.] К.: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
11. Еременко І.Г., Мерсиянова Г.Н. Обучение учащихся вспомогательной школы пользоваться знаниями и умениями. К.: Радянська школа, 1971. 136 с.
12. Єременко І.Г. Олігофренопедагогіка. К.: Вища школа, 1985. 328

с.

13. Есипов Б. П. Самостоятельная работа учащихся на уроках. М.: Учпедгиз, 1961. 239 с.
14. Жарова А. В. Управление самостоятельной деятельностью учащихся Л.: ЛГПИ им. А. И. Герцена, 1982. 75 с.
15. Заброцький М.М. Основи вікової психології. [навч. посіб.] М. М. Заброцький. К.: «Навчальна книга-Богдан», 2009. 112с.
16. Зейгарник Б.В., Братусь Б.С. Очерки по психологии аномального развития личности. М., 1990. 157 с.
17. Зайченко І.В. Педагогіка. -навч. пос. К.: Освіта України, КНТ, 2008. 528 с.
18. Карвялис В. Ю. О семьях бывших воспитанников специальных школ для аномальных детей. *Дефектология*. 1975. № 4. С. 28 - 34.
19. Кожевникова О.П. Хрестоматія по спецпсихології. Тобольськ: ТДПШ ім. Д.И.Менделеева, 2001. 167 с.
20. Коваль Л. Г. Обґрунтування поняття “педагогічна технологія” Гуманітарні аспекти реформування і розвитку національної системи освіти. К., 1994. С. 192 - 193.
21. Коваль Н.С. Самостійна робота учнів на уроках природознавства. К.: Радянська школа, 1982. 96 с.
22. Коррекционная роль обучения во вспомогательной школе / Под.ред. Г.М Дульнева. М.: Педагогика, 1971. С.56-81.
23. Кравець Н. Самостійна навчальна діяльність в учнів молодших класів допоміжної школи *Дефектологія*. 1999. № 1. С. 34-37.
24. Круть М. Організація самостійної діяльності учнів допоміжної школи. *Дефектологія*. 2002. № 3. С. 48-57.
25. Кузьмицкая М.И. Коррекционная роль обучения во вспомогательной школе. М., 1971., С. 83-95.
26. Леонтьев А.Н. Деятельность, сознание, личность М.: Политиздат, 1977. 304с.

27. Лында А. С. Дидактические основы формирования самоконтроля в процессе самостоятельной учебной работы учащихся. М.: Высшая школа, 1979. 159 с.

28. Ликий В.С. Образовательно-коррекционное значение использования самостоятельной работы учащихся на уроках географии во вспомогательной школе. Автореф. дис. канд пед наук. Киев, 1975. 21 с.

29. Липа В.А. Основы коррекционной педагогики: Учебное пособие. Донецьк: Лебідь, 2002. 327 с.

30. Липа В.А. Психологические основы педагогической коррекции [Текст]: учебное пособие. Мин-во образования и науки Украины, Славянский гос. пед. ин-т. - Славянск : [б. в.], 2000. 319 с.

31. Ляшенко А.Н. Организация учебной деятельности умственно отсталыми школьниками по выполнению домашнего задания на основе повышения ее самостоятельности: автореф. дис. канд. пед. наук. А.Н. Ляшенко. М., 1979. 18 с.

32. Матвеева М. П., Миронова С. П. Корекційна робота в системі освіти дітей з вадами розумового розвитку. Навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський К-ПДУ, 2005. 164 с.

33. Математика в допоміжній школі: курс лекцій. Частина 2. Спеціальна методика викладання математики в допоміжній школі / упорядник О. В. Гаврилов, О. М. Ляшенко, Н. І. Королько. Кам'янець-Подільський : ПП Мошинський В.С., 2006. 432 с.

34. Мачихина В.Ф. Внеклассная воспитательная работа во вспомогательной школе-интернате. М. : Просвещение, 1983. 103 с.

35. Мачихина В.Ф. Организационно – педагогические аспекты обучения и воспитания умственно отсталых детей – сирот и детей, оставшихся без попечения родителей. *Дефектология*. 1992. №4 С.19-20.

36. Мельник Ю.В. Самостійна робота у системі індивідуального навчання учнів сільських шкіл *Рідна школа*. 2002. № 6. С. 51 – 53.

37. Мерсіянова Г.М. Українська мова: підручник для 2 класу допоміжної школи. . 5-те вид., перероб.. Київ: Освіта, 1993. . 144 с.
38. Метієва Л.А. Формирование саморегуляции у младших школьников с интеллектуальным недоразвитием в процессе учебной деятельности. *Дефектология*. 2004. № 4. С. 55-61.
39. Миронова С.П.Олігофренопедагогіка : компакт. навч. курс: навч. посіб. Кам'янець-Поділ. держ. ун-т. Кам'янець-Подільський: [Б. в.], 2008. 203 с.
40. Москаленко Н.В. Подготовка воспитанников-сирот с проблемами интеллектуального развития к самостоятельной жизни. *Дефектология*, 2006 №6. С. 47 – 52.
41. Нильсон О.А. Теория и практика самостоятельной работы учащихся в учебном процессе и ее эффективность при использовании рабочей тетради в школе. Таллин: Валгус, 1976. 280 с.
42. Обучение детей с нарушениями интеллектуального развития (Олигофренопедагогика): Учеб.пособие для студ. высш. и сред. пед. учеб. Заведений/Под ред. В.П. Пузанова. М.:Изд. центр «Академия», 2000. 272 с.
43. Організація і проведення уроку в допоміжній школі: метод. Лист/Під ред. І.Г.Єременка. К. : Міністерство освіти УРСР, 1963. 46 с.
44. Осипова А.А. Общая психокоррекция: Учебн. пос. для вузов. М.: ТЦ Сфера, 2004. 512 с.
45. Пальчевський С.С. Педагогіка: [Навч. посіб.] К.: Каравела, 2007. 576 с.
46. Певзнер М.С., Лубовский В.И. Динамика развития детей-олигофренов. Текст. М.Изд-во АПН РСФСР,1963.222 с.
- 47.
48. Петрова В.Г. Практическая и умственная деятельность детей-олигофренов. М., Просвещение, 1968. С.27-34
49. Пидкасистый П. И. Самостоятельно-познавательная деятельность школьников в обучении. М.: Педагогика, 1980. 240 с.

50. Пидкасистый П. И. Самостоятельная деятельность учащихся. М., 1981. 78 с.
51. Пованда Г.Д. Формування загальнонавчальних умінь і навичок шляхом використання самостійної роботи молодших школярів. *Початкова школа*. 2002. № 5. С. 56-61.
52. Постовская В.А. Самостоятельная работа учащихся V класса вспомогательной школы с учебником естествознания. М.: Издательство АПН РСФСР. 1959. 270 с.
53. Практикум по психологии умственно отсталого ребенка: Уч. пос. для студ. пед. ин-тов по спец. "Дефектология"/А. Д. Виноградова, Е. Н. Липецкая, Ю. Т. Матасов, И. П. Ушакова; Сост. А. Д. Виноградова. - М.: Просвещение, 1985. 144 с.
54. Рева Ю. В. О групповой форме самостоятельной работы учащихся. *Физика в школе*. 1987. - № 1. С. 46 - 47.
55. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. М.: «Просвещение», 2009. 713 с.
56. Рубинштейн С.Я. Психология умственно отсталого ребенка. [3-е изд., доп., расш.] М.: Просвещение, 1989. 192 с.
57. Сидоренко І.М. Українська мова: підручник для 7 класу допоміжної школи. 2-ге вид., перероб. Київ: Освіта, 1994. 144 с.
58. Синев В.Н. Особенности воспитания учащихся вспомогательной школы. Воспитательная работа во вспомогательной школе / под ред. В. Ф. Мачихиной. М.: Просвещение, 1980. С. 16-23.
59. Синев В.Н. Проблема понимания и личностное развитие учащихся вспомогательной школы. Изучение личности аномального ребенка: Тезисы докл. конф. 12 –13 апреля 1977. М.: НИИ дефектологии АПН СССР 1977. С. 105-106.
60. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка [Электронный ресурс]: підручник. Ч. 2 НПУ ім. М.П. Драгоманова. Київ: НПУ, 2009. 224 с.
61. Солдатенко М. Г. Самостійна пізнавальна діяльність у контексті

Болонського процесу. *Рідна школа*. 2005. №1. - С. 49-51.

62. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник /За ред. академіка В.І. Бондаря. Луганськ: Альма-матер, 2003. 436 с.

63. Тимченко О.Т. Самостійна робота як дидактична категорія. *Педагогіка і психологія*. 2002. № 3- 4. С.64 – 68.

64. Трубачова С. Я.Методи самостійного здобування знань у школах нового типу. *Шлях освіти*. 1999. № 1. С. 30 – 33.

65. Трубачова С. Я. Організація самостійної роботи учнів у процесі засвоєння нових знань .*Педагогіка і психологія*. 1996. № 4. С. 79 – 95.

66. Федосов С.Г. Трудовое обучение в 9 классе вспомогательной школы с учетом технологии базового предприятия. *Дефектология*. 1987. №4. С. 17-21.

67. Хакунова Ф.Л.Особенности организации самостоятельной работы обучаемых . *Начальная школа*. 2003. № 1. С. 70–75.

68. Хилько А.А. Дидактический материал по математике: для учащихся 1 класса вспомогательной школы. Москва: Просвещение, 1993. 80 с.

69. Ягупов В. В. Педагогіка – Методи контролю і самоконтролю в навчанні. Самостійна робота учнів [Електронний ресурс] .Режим доступу: http://eduknigi.com/ped_view.php?id=193

ВИМОГИ ДО ПЕДАГОГІЧНОГО КЕРІВНИЦТВА САМОПІДГОТОВКОЮ

1. Створення необхідних умов для занять на самопідготовці, дотримання у порядку, зручному для користування, учнівських зошитів, підручників, навчальних посібників, словників, довідкової літератури, навчального приладдя, комплектів роздаткового дидактичного матеріалу, інструктивних карток тощо;
2. Наявність щоденного плану виховної роботи;
3. Знання функцій вихователя при організації самостійної діяльності учнів на кожному етапі самопідготовки;
4. Суворе дотримання санітарно-гігієнічних вимог (класні кімнати повинні бути прибрані, провітрені) та побудова доцільного режиму дня учнів;
5. Глибоке і всебічне знання учнів, рівня їхньої загальноосвітньої підготовки, індивідуальних особливостей;
6. Врахування різних проявів психоневрологічних станів учнів, що позначаються на якості засвоєння навчального матеріалу при виконанні домашнього завдання;
7. Здійснення керівництва і надання своєчасної допомоги в організації самопідготовки учнів, навчання раціональним прийомам навчальної та розумової праці;
8. Здійснення принципу індивідуального підходу, що припускає диференціацію навчання в сполученні з дозуванням навчальних навантажень, адекватних можливостям кожної дитини, створення умов для переважно індивідуального темпу просування окремих учнів чи груп учнів;
9. Систематичний взаємозв'язок, співпраця і послідовність роботи вчителя, вихователя, психіатра і психолога, що дає інформацію

про результати навчальної діяльності учнів на самопідготовці, а також про індивідуальні темпи просування окремих учнів;

10. Формування навичок раціонального використання часу, відведеного для виконання завдань;

11. Застосування різноманітних видів і форм занять на самопідготовці;

12. Використання засобів заохочення дітей, які добре справляються з роботою у відведений час;

13. При необхідності надання коротких перерв у роботі (індивідуально);

14. Надання певній групі учнів при виконанні домашніх завдань повної самостійності;

15. З учнями, що страждають різними видами неврологічних захворювань, спільний початок виконання завдань, що допоможе учневі включитися в навчальну діяльність;

16. Призначення учнів-консультантів;

17. Попередження втомлюваності учнів засобами зміни видів навчально-пізнавальної діяльності (фізкультхвилинки, музичні паузи);

18. Дотримання принципу гуманізму (створення ситуацій успіху, прояв співчуття до хворих, невпевнених у собі дітей; позитивні емоції, радість, співпраця, взаєморозуміння тощо);

19. Періодичне проведення консультацій вчителів-предметників у навчальних кабінетах під час самопідготовки.

ДОДАТОК Б

ПАМ'ЯТКА ДЛЯ САМОПІДГОТОВКИ УЧНІВ

Пам'ятка для самопідготовки

1. Подивись у щоденник і визнач, які уроки і завдання будеш сьогодні виконувати.
2. Підготуйся до виконання домашніх завдань (приготуй ручку, олівець, лінійку, підручники й зошити; склади їх у тій послідовності, в якій ти будеш готувати уроки).
3. Послідовність виконання домашніх завдань погодь з вихователем.
4. Виконуй роботу самостійно.
5. Якщо чогось не розумієш, підними руку й тихо запитай у вихователя.
6. Кожне виконане завдання перевір. Лише потім переходь до наступного.

Пам'ятка для роботи над усними завданнями

1. Пригадай, що розповідав учитель на уроці.
2. Прочитай завдання у підручнику. Текст читай повністю, за необхідності розглянь малюнок.
3. Читай вдумливо, прагни зрозуміти головне. Незрозуміле місце прочитай декілька разів.
4. Прочитай вдруге. Склади план прочитаного.
5. Перекажи прочитане. Використовуй для цього запитання, подані у кінці параграфа.
6. Читаючи завдання з історії, природознавства користуйся картами й ілюстраціями. Кожну нову для тебе географічну чи історичну назву (місто, країна) знайди на карті і запам'ятай.

Пам'ятка для виконання завдань з математики

1. Відкрий зошит, запиши дату, слова "Домашня робота" і що задано.
2. Відкрий підручник на потрібній сторінці. Прочитай уважно умову задачі. Поміркуй і визнач, що вже відомо, а про що необхідно дізнатися.
3. Продумай усно, а потім запиши скорочено умову задачі.
4. З'ясуй, що необхідно знати для відповіді на головне запитання задачі
5. Визнач послідовність дій у задачі.
6. Постав запитання до першої дії і виконай її.
7. Постав запитання до другої дії і виконай її.
8. Запиши відповідь.
9. Перед розв'язанням прикладів подивись, яким способом розв'язували аналогічні у класі.
10. Якщо припустишся помилки, охайно закресли її і зверху напиши правильно (число, дію, слово).

ДОДАТОК В

СТРУКТУРА САМОПІДГОТОВКИ У П'ЯТОМУ КЛАСІ ДОПОМІЖНОЇ ШКОЛИ

Тема:

Математика. Порядок дій в прикладах з цілими числами в межах 1000.

Українська мова. Закріплення знань про будову слова.

Мета:

Навчальна мета: закріпити знання дітей з математики щодо розв'язування прикладів; закріпити вміння робити розбір слова забудовою під час виконання вправ з української мови; формувати навички охайного письма; прищеплювати навички самоперевірки та взаємоперевірки, вміння самостійно працювати з підручником;

Виховна мета: виховувати стійке бажання працювати самостійно, контролювати свої дії, активність та інтерес до виконання завдань.

Корекційно-розвиваюча мета: розвивати пізнавальну діяльність, логічне мислення, усне та письмове мовлення; коригувати зорову і слухову увагу, мову, пам'ять.

Обладнання:

- таблиці множення і ділення під час виконання самоконтролю з математики;
- таблиця будови слова з української мови, картки для індивідуальної роботи.

Хід самопідготовки

I. Нервово-психологічна підготовка дітей.

Перевірка наявності письмового та навчального приладдя.
Створення позитивного ставлення до роботи на самопідготовці.

— Поверніться на хвилинку, подивіться один на одного,

посміхніться, побажайте успіху в роботі. Зосередьтесь. Зверніть увагу на дошку. Сьогодні наша самопідготовка проходить під девізом: «Розмовляй мало, слухай багато, а думай — ще більше». (Повторення дітьми.)

- Про що говорить цей девіз?
- До кого звернені слова девізу?

II. Основна частина.

— Переходимо до виконання домашнього завдання. На уроці з математики ви вивчали тему: «Порядок дій в прикладах з цілими числами».

— Яке домашнє завдання з математики? (Діти зачитують завдання зі щоденників. Робота з підручником. Перегляньте приклади.)

— Чи все зрозуміло, порівняйте з тими прикладами, що розв'язували в класі.

— Пригадайте, які дії виконуєте спочатку (множення, ділення), а потім (додавання, віднімання), а якщо дії в дужках?

— Приступайте до виконання, слідкуйте за поставою, бережіть зір, не заважайте один одному, голосно не розмовляйте.

Проведення індивідуальної роботи з дітьми, котрі мають недостатні навички обчислювання та несконцентрованість уваги. Дітям, які швидко і успішно виконали завдання, надаються індивідуальні картки із завданнями різної складності.

- Зверніть увагу надошку, де написано:
  - сума,
  - добуток,
  - віднімання,
  - частка.

(Постановка дітям запитань, а вони підставляють необхідні букви, виходячи до дошки).

- Як називається число, отримане при додаванні? (Сума.)
- Як називається число, отримане при множенні? (Добуток.)

— Яку дію треба виконати, щоб зменшити число на...
(Віднімання.)

— Як називається число, отримане при діленні? (Частка.)

— Отже, ми переходимо до виконання домашнього завдання з української мови. На уроці ви вивчали будову слова. Що задано вам додому?

Робота з підручником. Прочитайте завдання до вправи, згадайте розбір слова за будовою.

— Що таке корінь слова? Як він позначається?

— Що таке суфікс (префікс)? Де вони стоять?

— Для чого слугує закінчення?

Самостійне виконання домашнього завдання. Нагадати дітям про чіткість написання слів, каліграфічне поєднання букв у словах.

Діти переписують вправу і роблять розбір виділених слів за будовою.

Вибіркова перевірка правильності виконання завдання шляхом усного опитування.

Ш. Заключна частина.

Відмічання дітей, які краще працювали, заохочування слабших, аналіз поведінки учнів.

Приведення до ладу робочих місць, письмового приладдя.

Настанова на відпочинок.

Закінчення самопідготовки.

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ
ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Качан Юлія, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

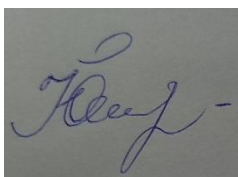
– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

20.10.2021

Юлія КАЧАН